

Meitä vai heitä?

Rodullistetut vähemmistöt Aamulehden ja Lapin Kansan uutiskuvissa

Kandidaatintutkielma

Marica Paukkeri

Kevät 2020

Kieli- ja viestintätieteidenlaitos

Jyväskylän yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteidenlaitos
Tekijä – Author Paukkeri, Marica	
Työn nimi – Title Meitä vai heitä? Rodullistetut vähemmistöt Aamulehden ja Lapin Kansan uutiskuvissa.	
Oppiaine – Subject Journalistiikka	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2020	Sivumäärä – Number of pages 43
Tiivistelmä – Abstract <p>Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, paljonko rodullistettujen vähemmistöjen edustajia esiintyy Aamulehden ja Lapin Kansan sanomalehtien uutiskuvissa ja kuinka heidät määritellään. Suomen väestörakenne on muuttunut merkittävästi monimuotoisemmaksi kolmen viime vuosikymmenen aikana. Tutkimus tarkastelee sitä, miten uutiskuvat onnistuvat piirtämään kuvaa tästä uudeltaisesta, monikulttuurisemmasta Suomesta. Se, että Suomessa asuu nykyään merkittävästi aiempaa enemmän erilaiset taustat omaavia ihmisiä, nostaa esiin myös kysymyksen siitä, miten nämä henkilöt journalistisissa representaatioissa määritellään.</p> <p>Ensiksi luodaan katsaus aiempaan aiheesta tehtyyn tutkimukseen. Tutkimusta taustoitetaan ja kontekstoidaan käsittelemällä ensin representaatioiden politiikkaa yleisellä tasolla sekä kertomalla Suomen väestörakenteen muutoksesta ja rodullistettuihin vähemmistöihin kohdistuvasta syrjinnästä. Tämän jälkeen tarkastellaan aiempaa tutkimusta, joka koskee rodullistettujen vähemmistöjen esittämistä mediassa sekä määritellään tutkimuksen keskeiset käsitteet.</p> <p>Aineistona tutkimuksessa käytettiin Aamulehden ja Lapin Kansan sanomalehdissä 1.10 - 31.10.2019 julkaistuja uutiskuvia. Visuaalisen aineiston lisäksi tutkimuksessa hyödynnettiin myös rajallisesti uutiskuvien yhteydessä julkaistuja journalistisia tekstejä. Aineisto rajattiin kotimaan uutisissa sekä sanomalehtien lifestyle-osioissa julkaistuihin journalistisiin sisältöihin. Havaintoyksikkö oli uutiskuva. Metodeina tutkimuksessa sovellettiin sekä kvantitatiivista visuaalista sisällönanalyysia että kvalitatiivista sisällönanalyysia. Tutkimusaineiston koko oli yli 1 000 uutiskuvaa (N1003), ja kvantitatiivisiksi muuttujiksi valittiin ainoastaan aineistosta visuaalisesti havaittavissa olevia elementtejä.</p> <p>Tutkimuksen johtopäätös on, että valkoihoinen henkilö on edelleen suomalaisten uutiskuvien normi ja rodullistettuun vähemmistöön kuuluvaksi luokiteltava henkilö on poikkeus tuosta normista. Rodullistettuja vähemmistöjä esiintyi vain alle viidessä prosentissa aineistoon kuuluvista uutiskuvista. Heidä myös määritellään ensijaisesti heidän etnisen taustansa kautta, riippumatta siitä, ovatko henkilöt syntyperäisiä suomalaisia. Näyttääkin siltä, että suomalaisuuden kuvitellulla yhteisöllä ja suomalaisella uutisjournalismilla on vielä haasteita sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen ja vaikeuksia laajentaa käsitystään suomalaisuudesta aiempaa monimuotoisempaan yhteisönä.</p>	
Asiasanat – Keywords Rodullistetut vähemmistöt, kuvitellut yhteisöt, kuvajournalismi	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, kieli- ja viestintätieteidenlaitos	
Ohjaaja – Supervisor Villi, Mikko	

Sisällys

1. Johdanto.....	4
2. Tausta	
2.1 Tutkimuskysymykset.....	5
2.2 Teoreettinen viitekehys.....	7
2.3 Suomen väestörakenteen muutos.....	10
2.3.1 Rodullistettujen vähemmistöjen kokema syrjintä.....	11
2.3.2 Rodullistettujen vähemmistöjen esittäminen mediassa.....	13
2.4 Keskeiset käsitteet	
2.2.1 Kuvitellut yhteisöt.....	18
2.2.2 Toiseuttaminen.....	19
2.2.3 Rodullistetut vähemmistöt.....	20
3. Aineisto ja menetelmät	
3.1 Aineisto	
3.1.2 Aamulehti.....	21
3.1.3 Lapin Kansan.....	22
3.1.4 Aineiston rajaukset.....	22
3.2 Menetelmät	
3.2.1 Sisällönanalyysi.....	25
4. Analyysi	
4.1 Aineiston analyysi	
4.1.1 Kvantitatiivinen visuaalinen sisällönanalyysi.....	28
4.1.2 Kvalitatiivinen sisällönanalyysi.....	30
4.2 Tulokset.....	32
5. Pohdinta	
5.1 Tutkimuksen arvionti.....	34
5.2 Yhteenvedo.....	35
6. Lopuksi	
6.1 Jatkotutkimus.....	37
Kirjallisuus.....	39

1. Johdanto

Suomen väestörakenne on monimuotoistunut merkittävästi kolmen viime vuosikymmenen aikana. Globalisaation eteneminen sekä elämisen edellytyksiä heikentävä ilmastonmuutos tulevat todennäköisesti edelleen lisäämään Suomeen suuntautuvaa muuttoliikettä. Samalla myös Suomessa syntyy entistä enemmän lapsia, joiden vanhempien sukujuuret ovat muualla. Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää kvantitatiivisen visuaalisen sisällönanalyysin keinoin, piirtävätkö Aamulehden ja Lapin Kansan uutiskuvat Suomesta kuvaa vain ja ainoastaan valkoisena ja monokulttuurisena. Sillä, mitä asioita esitämme ja miten, on merkitystä. Media on tärkeä yhteiskuntaan sosiaalistumisen väline, jonka kautta omaksumme käyttäytymissäantöjä, tapoja tulkita maailmaa sekä arvoja ja uskomuksia. Kuvien erityinen voima on siinä, että ne tarjoavat meille valmiita malleja, joihin voimme pyrkiä samaistumaan. (Dimpleby, Burton 1992, 60 - 65.)

Journalismilla on potentiaali vahvistaa tunnetta kansalliseen yhteisöön kuulumisesta ja lisätä kansalaisten toimijuutta, mutta samalla journalismi voi kärjistää kansakunnan eriytymistä (Pietikäinen 2005, 32). Visuaalisen sisällönanalyysin avulla voidaan vastata kysymyksiin siitä, ketä tai mitä mediassa esitetään ja kuinka paljon. Sillä voidaan myös yksinkertaistaa mitattaviksi muuttujiksi visuaalisten representaatioiden moniulotteista luonnetta, mikä mahdollistaa esimerkiksi median vinoumien, tutkimuskohteiden näkyvyyden tai kohteiden käsittelyssä tapahtuneiden muutosten kuvaamisen kvantitatiivisen tutkimuksen keinoin. (Bock 2001, 266.) Koska tämän tutkimuksen tavoite on selvittää myös, kuinka rodullistettujen vähemmistöjen edustajia näiden kuvallisten representaatioiden yhteydessä määritellään, määrällistä menetelmää täydennetään kvalitatiivisella sisällönanalyysillä. Samaistumisen merkitystä journalistisessa sisällöntuotannossa kuvastaa muun muassa Ylen strategiassa oleva linjaus vuodelta 2017:

Yle vahvistaa läsnäoloaan suomalaisten kesellä ja tuo esille erilaisten ihmisten, yhteisöjen ja kieliryhmien arkea, josta he tunnistavat itsensä, omat kokemuksensa ja elämänpiirinsä. (Yle, 2017.)

Kuvalliset representaatiot, aivan kuten kielellisetkin, ovat normittavia. Niiden avulla piirrämmme stereotyyppistä kuvaa siitä, mikä on standardi ja mikä on poikkeama tuosta standardista. Journalistiset kuvalliset representaatiot ovat omalta osalta mukana luomassa suomalaisen mediamaiseman visuaalisia järjestyksiä. Visuaaliset järjestykset sisältävät vakiintuneita kulttuurisia merkityksiä ja määrittävät, mitä näemme ja mikä muuttuu "näkyvämmäksi". Valokuvat ovat erityinen lajityyppi, sillä niihin liitetään tietty totuudellisuuden oletus; niiden oletetaan esittävän asiat niin kuin ne ovat, vaikka ne ovat journalistisessa työssä aina sekä inhimillisen toiminnan että professionaalisten käytäntöjen tulosta. (Seppänen 2001, 13 - 14.)

Tämän tutkimuksen tavoite on selvittää, kuinka paljon rodullistettujen vähemmistöjen edustajat saavat näkyvyyttä kahden suomalaisen sanomalehden, Aamulehden ja Lapin Kansan, uutiskuvissa. Lisäksi se pyrkii selvittämään, millaisia samaistumisen paikkoja rodullistettujen vähemmistöjen edustajille tarjotaan ja miten heidät näiden kuvallisten representaatioiden yhteydessä määritellään.

2. Tausta

2.1 Tutkimuskysymykset

Edellä mainituista lähtökohdista käsin on muodostettu seuraavat tutkimuskysymykset, joihin tämä tutkimus pyrkii vastaamaan:

1. Kuinka paljon rodullistetut vähemmistöt saavat näkyvyyttä Aamulehden ja Lapin Kansan uutiskuvissa verrattuna valkoihoisiin henkilöihin?
2. Miten rodullistettujen vähemmistöjen edustajat näiden kuvallisten representaatioiden yhteydessä määritellään?
3. Miten suomalaisen yhteiskunnan monimuotoisempi väestörakenne näkyy Aamulehden ja Lapin Kansan uutiskuvissa?

Tutkimuskysymysten asettelusta voi tehdä tulkinnan, että ne pitävät sisällään niin merkittävän määrän arvolatausta kuin myös määrällisen visuaalisen sisällönanalyysin

tavoittamattomissa olevia, laadullisia elementtejä. Vaikka tutkimuksen pääasiallinen aineisto koostuukin määrällisistä, mitattavissa olevista muuttujista ja vaikka teoreettiset viitekehykset ohjaavatkin tehtyjä tulkintoja, joudun tutkijana nojaamaan myös omiin subjektiivisiin arvioihini asioiden tilasta. Kuten Tuomi & Sarajärvi (2018, 72 - 75) osuvasti kuvaavat :

Ihminen toimii myös tieteessä usein uskojensa suhteen päämääräkeskeisesti ja pyrkii perusteluillaan osoittamaan uskonsa todeksi. Voidaan sanoa, että tutkimusongelma määrittää tutkimustyyppin, -strategian ja -otteen, mutta uskomukset (Lammenranta 1993) ovat jo mukana muotoiltaessa mitä tahansa tutkimusongelmaa. Edes tutkimusongelman muotoilua ei voida pitää teoria- ja arvovapaana.

Omaan positiooni tutkijana ja sen vaikutukseen tähän tutkimukseen palaamme tutkimuksen arviointi -osiossa.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen pyritään vastaamaan selvittämällä, paljonko rodullistettujen vähemmistöjen edustajia esiintyy Aamulehden ja Lapin Kansan uutiskuvissa, sekä suhteuttamalla näiden kuvien lukumäärä niiden uutiskuvien määrään, joissa esiintyy vain valkoihoisia henkilöitä. Tässä yhteydessä kiinnitetään lisäksi huomiota muun muassa kuvien jakautumiseen lehden eri osastojen välillä sekä niiden sijaintiin lehtien sivuilla. Toiseen tutkimuskysymykseen vastaamiseksi hyödynnetään myös kvalitatiivisen sisällönanalyysin menetelmiä ja tulokset esitetään pääosin laadullisessa muodossa. Kun huomioidaan suomalaisuuden kuvitellun yhteisön konteksti sekä uutiskuvien tarjoamat samaistumisen paikat rodullistettujen vähemmistöjen edustajille, on merkityksellistä, kuinka näitä henkilöitä kuvallisten representaatioiden yhteydessä määritellään, ja tämän selvittämisessä laadullisen metodin käyttäminen on perusteltua. Kolmanteen tutkimuskysymykseen pyritään vastaamaan muodostamalla saaduista tuloksista evidenssiin perustuva näkemys sekä asettamalla tämä tulkinta laajempaan kontekstiin.

2.2 Teoreettinen viitekehys

Representaatiot ovat merkityksen tuottamista kielen avulla. Käytämme merkkejä, jotka ovat järjestäytyneet kieliksi, jotta voisimme kommunikoida merkityksellisesti toistemme kanssa. Merkit joko symboloivat tai edustavat reaali maailmassa esiintyviä esineitä, ihmisiä ja tapahtumia tai viittaavat niihin, mutta ne voivat viitata myös abstrakteihin ideoihin ja kuvitteellisiin konsepteihin. Merkityksiä rakennetaan kielen avulla, ja tavat tulkita näitä merkityksiä ovat kulttuurisesti konstruoituja. Merkitykset eivät synny luonnostaan, vaan ne ovat sosiaalisten käytäntöjen tulosta. (Hall 2007, 28 - 30.) Yksinkertaistaen voisi todeta, että jotta ymmärrämme representaatiot niin kuin ne ovat tarkoitettu, meidän tulee jakaa tietyt premissit niiden tulkintaan, ja että nämä premissit muotoutuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Representaation politiikaksi kutsutaan niitä valintoja, joiden pohjalta mediaesitykset muodostuvat. Käsite pitää sisällään ajatuksen siitä, että representaatioiden taustalla on aina kulttuurisia ehtoja ja että niiden tuottamisella on yhteiskunnallisia seurauksia (Seppänen & Väliiveronen 2013, 94 - 95). Kuvituskuvasa esiintyvä perheen ruokailuhetki, jossa tyylikkäästi pukeutunut, valkoihoinen äiti, ja nykyään välillä myös isä, laittaa modernissa keittiössä hymyssä suin ruokaa koko perheelle (johon tässä yhteydessä luetaan äiti, isä ja kaksi lasta), asettuu mielissämme osaksi keskiluokkaista perhe-elämädiskurssia. Janne Seppäsen ja Esa Väliiverosen (2013, 104 - 106) sanoin: "Diskurssien voima pohjautuu siihen, että ne tuottavat tietoa, uskomuksia ja "totuutta" käsittelemistään ilmiöistä." Michel Foucault (1988) pitää diskursseja vakiintuneina mutta ajasta ja paikasta riippuvaisina kielenkäytön tapoina, jotka järjestelmällisesti muokkaavat niitä kohteita, joista puhuvat. Kyseinen representaatio edustaa ideaalia, jossa perheen yhteiset ateriat kuuluvat olennaisena osana hyvään arkeen ja näin ollen myös hyvään perhe-elämään.

Edellä mainittu kuva sulkee implisiittisesti ulkopuolelleen moninaiset perheet ja perhe-elämän muodot. Samalla kyseinen representaatio vahvistaa omalta osaltaan käsitystä ydinperheinstituution ylivertaisuudesta suhteessa muihin perhemuotoihin. Esimerkiksi lapsettomien pariskuntien, monikulttuuristen perheiden, uusioperheiden, yksinhuoltajien,

vuorotyöläisten, yksineläjien tai homoseksuaalisessa parisuhteessa elävien pariskuntien voi olla hankalaa samaistua kuvaan, joka ei vastaa heidän arkikokemustaan. Perheissä vanhemmat ammentavat siitä kulttuurista ja arvomaailmasta, jonka he ovat itse omaksuneet oman sosialisatioprosessinsa kautta. Eri maista muuttaneiden ryhmien lapsenkasvatuksessa ja suhteessa perheeseen on havaittu eroja muun muassa vanhempien antaman tuen ja kontrollin tasossa sekä yhteisöllisyyden korostamisessa yksilöllisen edun tavoittelun sijasta. Käytännössä tämä tarkoittaa vanhempien kunnioittamista ja tottelemista, keskinäistä auttamista, velvollisuudentunnetta ja lojaalisuutta sekä ikääntyneistä perheenjäsenistä huolehtimista. (Alitolppa-Niitamo 2010, 47 - 49.)

Mediassa stereotypioita uusinnetaan ja luodaan käyttämällä tunnistettavia merkkejä, joilla kohde asetetaan tiettyyn rooliin, usein kritiikittömällä ja yksinkertaistavalla tavalla. Samalla tämän kohteen oletetaan omaavan tiettyjä ominaisuuksia ja piirteitä. Stereotypioita luodaan erityisesti visuaalisten merkkien eli ulkoisten ominaisuuksien perusteella. (Dimbleby, Burton 1992, 60 - 65.) Emily Drew'n (2011, 356) mukaan Santa Anan (2000) sekä Entmanin ja Rojeckin (2001) tutkimuksista selviää, että media vahvistaa usein vajavaista tai vääristynyttä kuvaa rodullistetuista vähemmistöistä. Mitä useammin tiettyä stereotypiaa tai tulkintakehystä toistetaan mediassa, sitä enemmän se vaikuttaa yksilöiden asenteisiin kyseistä ryhmää kohtaan (Holt, Ellithorpe, Ralston 2017, 585 - 586).

Toki samaa kuvaa voi tulkita monin eri tavoin. Yhdelle henkilölle se voi edustaa ideaalia, johon pyrkimiseen hän kokee sosiaalista painetta, kun taas toiselle sama kuva voi edustaa patriarkaatin ikeessä tukahdutettua naiseutta, joka on pakotettu asettumaan muottiin, jossa hän hukkaa henkilökohtaisen potentiaalinsa. Rodullistettuun vähemmistöön kuuluvalla taas tuo kuva voi edustaa länsimaisen perhekäsityksen ja ruumiin nostamista jalustalle, ihanteeksi, joka sulkee kaikki muut perhe-elämän ja olemisen muodot ulkopuolelleen.

Kehystäminen ohjaa katsojaa mieltämään kuvan osaksi oikeaa diskurssia. Kuvateksti, joka julistaa, että "naiset tekevät edelleen enemmän kotitöitä kuin miehet" antaa erilaiset lähtökohdat kuvan tulkinnalle kuin "perheen yhteiset ruokailuhetket lisäävät koko perheen hyvinvointia." Vaikka kuvateksti ohjaisikin lukijan tulkitsemaan kuvaa tietystä, valmiiksi määritellystä kehyksestä käsin, yksilön oma perspektiivi käsiteltävään aiheeseen ja subjektiiviset kokemukset vaikuttavat siihen, millainen käsitys hänelle asioiden tilasta loppujen lopuksi muodostuu. Kehystäminen (*framing*) tarkoittaa sitä, että tulkitsemme

sosiaalisia tilanteita totunnaisista ja sopimuksenomaisista periaatteista käsin, jotka määrittävät tilanteen kulkua ja meidän osallistumistamme kyseiseen tilanteeseen. Näitä periaatteita kutsutaan kehyksiksi. (Goffman 1974, 9 - 11.)

Kiinnostavaa tässä kuvitteellisessa mutta lähes päivittäin uutisvirrassa vastaan tulevassa representaatioissa on se, mitä ei sanota ääneen. Rasismia uusinnetaan osittain järjestelmän avulla, joka häivyttää valkoivoimien etuoikeutetun aseman näkymättömäksi (Drew 2011, 356; Wildman 1996). Rodullistettuja vähemmistöjä esittävät naiseuden ja perhe-elämän kuvalliset representaatiot on usein kehystetty muotoon, jossa henkilön etnisyyttä nostetaan keskiöön, kuten "afrikkalaisessa perheessä illallinen on koko perheen yhteistä aikaa". Aivan kuin se ei olisi perheen yhteistä aikaa muissa, koko perheen yhteisiä illallisia harrastavissa suomalaisissa perheissä. Tällaiset jutut solahtavat myös toksiseen ajatukseen "länsimaista" moderneina ja dynaamisina ja "itämaista" luonnollisina ja menneisyyteen jämähtäneinä (Said 1974, 4 - 10).

Tämä yleistys ei voi mitenkään tavoittaa kaikkien kyseisen rodullistetun vähemmistön edustajien arvoja tai todellisuutta, ja se antaa suomalaisuudestakin todella karrikoidun kuvan. Valkoista naista, valkoisessa länsimaisessa perheessä ei ole tarvetta määrittellä rodullistamisen kautta, hän on oletus ja muunlaiset naiseuden sekä äitiyden esitykset ovat poikkeama tuosta implisiittisesti manifestoidusta "normaalista". Dominoivien ryhmien jäsenet sosiaalistuvat järjestelyihin, jotka tarjoavat kannustimia olemaan näkemättä syrjiviä rakenteita (Drew 2011, 356; Mills, 1997; Myrdal 1944) ja olemaan haastamatta vallitsevaa järjestystä (Drew 2011, 356; Tatum 1997).

Vaikka positiivisia tendenssejä on havaittavissa ainakin pienten verkkojulkaisujen parissa (mm. palkittu Ruskeat tytöt -media), empiiristen havaintojen pohjalta on helppo todeta, että toimittajakunta Suomessa on edelleen pääsääntöisesti valkoinen. Journalistiset tuotokset pitävät aina sisällään myös tekijänsä subjektiivisia valintoja, toimituksellisia konventioita ja ne noudattavat "lehden linjaa", joten ei ole yhdentekevää, ketkä näitä päätöksiä tekevät ja kuka uutisten tuottamisen maksaa. Maailman vaikutusvaltaisimmat mediaorganisaatiot ovat edelleen varakkaiden, useimmiten länsieurooppalaisten, valkoisten miesten hallinnassa, ja tämä koskee niin median omistajuutta, niiden suurimpia mainostajia kuin myös päättäjiä, jotka laativat mediaa koskevan lainsäädännön (Löestedt, Mboti 2017, 114).

2.3 Suomen väestörakenteen muutos

Valtioiden rajat ylittävän maahanmuuton voimistuminen 1970-luvulla pakotti myös median noteeraamaan rodullisuuden ja etnisyyden. Nämä aiheet ovat säilyneet median agendalla niistä päivästä asti. Sitä voidaan pitää yhtenä merkittävimpänä ja pitkäkestoisimpana aikamme ilmiönä. (Downing, Husband 2005, 10 - 12.) Pietikäinen (2005, 19) kuvaa 1980-luvun loppua ja 1990-luvun alkua käännekohtaksi, jolloin Suomessa koettiin siirtymä siirtolaisuudesta monikulttuurisempaan yhteiskuntaan ja jolloin niin journalismi kuin koko yhteiskunta joutuivat sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Tähän vaikutti se, että Suomen itärajalta tuli Neuvostoliiton kaatumisen myötä saavutettavampi pakolaisille sekä se, että vuosittaiset pakolaiskiintiöt otettiin käyttöön Suomessa vuonna 1985. (Pietikäinen 2005, 19.)

Tilastojen valossa Suomen väestörakenne on muuttunut merkittävästi. Vuonna 1990 Suomessa asui vakituisesti 37 618 ulkomaalaistaustaista henkilöä. Vuoden 1990 väkilukuun suhteutettuna tämä tarkoittaa 0,75 prosenttia kaikista suomalaisista. Vuosien 1990 ja 2018 välisenä aikana Suomen väkiluku on kasvanut kokonaisuudessaan 10,4 prosenttia ja tästä kasvusta merkittävät 7,3 prosenttia selittyy ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrän kasvulla. Suomalaistaustaisten henkilöiden osuus kasvusta samalla ajanjaksolla vain 3,1 prosenttia. Vuoden 2018 lopussa Suomessa asui 402 619 ulkomaalaistaustaista ihmistä. Heistä 67 205 oli syntynyt Suomessa. Tämä tarkoittaa, että noin 7,3 prosenttia Suomessa asuvista henkilöistä omaa muut kuin suomalaiset sukujuuret. Yli puolet kaikista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä asuu Uudellamaalla. Aineistojulkaisujeni päätoimitukset sijaitsevat Tampereella ja Rovaniemellä. Tampereella ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osuus väestöstä oli vuoden 2018 lopussa noin 7,7 prosenttia ja Rovaniemellä 3,6 prosenttia. (Tilastokeskus, 2019.)

Mediajulkisuudessa näemme jatkuvasti esimerkkejä siitä, miten kansallisvaltion segregatio lisää yhteiskunnallista levottomuutta. Median kuluttamisen siirtyminen verkkoon ja sosiaalisen median toimintalogiikka algoritmeineen mahdollistavat oman,

yksilön mielenkiinnonkohteisiin ja sosiaaliseen asemaan räätälöidyn mediatodellisuuden muodostumisen. Taistellessaan tätä kehitystä vastaan ja pyrkiessään säilyttämään asemansa päivittäisen agendan asettajana, institutionalisoituneen median olisi hyvä reagoida ympäröivän yhteiskunnan ja maailman muutoksiin. Kuvallisten representaatioiden pitäisi olla samaistuttavia, sillä toimivathan ne kutsuna tähän, Benedict Andersonin (2006) sanoin, kuviteltuun yhteisöön, jota kutsumme suomalaisuudeksi. Isolle osalle mediakäyttäjistä tämä aiemmin esitelty asetelma varmasti sitä onkin. Vaikka kosketuspintaa omaan arkeen ei olisikaan, niin pystymme samaistumaan kuvassa esiintyviin henkilöihin.

2.3.1 Rodullistettujen vähemmistöjen kokema syrjintä

On tulkittu, että ennen rasismi oli konkreettista ja materiaalista, kuten rotuerottelu, orjuus, kansanmurhat ja kolonialismi, ja että nykyaikainen rasismi on hienovaraisempaa ja piilotettua. Se on sisäistettyä ihmisten mieliin, markkinoihin ja mediaan. Se on symbolista, abstraktia ja mentaalista rasismia. (Löwsted, Mboti 2017; Žižek 1997; Flecha 1999; Hardt & Negri 2000; Labidi 2012, 367; Rattansi 2007, 95–102.) Löwsted ja Mboti (2017) argumentoivat, että nykyaikaisella rasismilla voi kuitenkin olla aivan yhtä konkreettisia ja negatiivisia vaikutuksia yksilöiden elämään ja että tämänkaltainen jaottelu on sen merkityksen vähättelyä. Kärjistetysti voisi sanoa nykyaikaisen rasismin näkyvän siinä, kuka tulee nähdyksi, kuulluksi ja tunnustetuksi. Kuten Kivijärvi ja Honkasalo (2010, 258) toteavat:

Emme paikanna rasismia tai rasistisuutta yksilöiden ominaisuudeksi, vaan katsomme rasismin olevan olennainen osa suomalaisen(kin) yhteiskunnan historiallisesti muotoutuneita rakenteita ja puhetapoja. Rakenteellista rasismia määrittävät yhteiskunnalliset valtasuhteet, joiden puitteissa jotkut äänet joutuvat vaikenemaan joidenkin noustessa vallitseviksi.

Kun viimeisimmän Euroopan laajuisen Second European Union minority and discrimination survey -kyselytutkimuksen tulokset julkistettiin vuonna 2017, lukuisat lehdet julistivat, että Suomi on Euroopan rasistisin kansa. Suomen osalta tutkimukseen olivat valikoituneet vastaajat, jotka omasivat juuret Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa. Tämän tutkimuksen valossa Suomessa asuvat, kohderyhmään kuuluvat henkilöt kokivat enemmän syrjintää lähes kaikilla osa-alueilla kuin muualla Euroopassa keskimäärin.

Kyselytutkimus kertoo karua kieltään rodullistettujen henkilöiden kokemasta arkipäiväisestä syrjinnästä. Kyselytutkimukseen vastasi yhteensä yli 25 500 henkilöä, jotka kokivat kuuluvansa johonkin rodullistettuun vähemmistöön joko ihonvärin, etnisen taustan, maahanmuuttajastatuksen tai uskonnon perusteella. Tämän tutkimuksen kohderyhmän voi ajatella muodostuvan, Anthony Giddensia lainaten, henkilöiden *etnisyyden* kokemuksen perusteella. Giddens (2013, 677 - 678) näkee etnisyyden syntyperään ja kulttuurisiin eroihin liittyvänä sosiaalisena identiteettinä, joka aktivoituu tietyissä sosiaalisissa konteksteissa. Kaikista vastaajista keskimäärin 24 prosenttia oli kokenut syrjintää tutkimusajankohtaa edeltävän vuoden aikana. Eniten syrjintää ihonväriin, etniseen taustaan tai maahanmuuttajastatukseen liittyen kokivat henkilöt, joiden juuret olivat Pohjois-Afrikassa (31 prosenttia), Romaniassa (26 prosenttia) tai Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa (24 prosenttia). Kyselytutkimuksessa kartoitettiin sekä koettua häirintää että viharikoksia, joiden motivaattorina on ollut vastaajan uskonnollinen vakaumus, etnisuus tai ihonväri.

Kyselytutkimuksen mukaan vähemmistöihin kohdistuvasta syrjinnästä on kyse silloin, kun väkivaltaa tai hyökkäyksiä (myös verbaalisia) motivoi negatiivinen, usein stereotyyppinen asenne tiettyä ryhmää kohtaan, joka jakaa tiettyjä ominaisuuksia. Tämän lisäksi syrjinnän kattokäsitteen alle voidaan lukea muun muassa syrjintä työhaussa, opiskelussa, asioinnissa viranomaisten kanssa ja yhteiskunnallisissa palveluissa. Lähes kaikissa tilanteissa, kuten terveystalvelujen käytössä, huoltajan yhteydenpidossa lapsen oppilaitokseen, työpaikan hakemisessa sekä työssä itsessään vastaajat kokivat syrjinnän johtuvan ensisijaisesti heidän ihonväristään tai muista fyysisistä ominaisuuksistaan. Ainoastaan asunnon vuokraamisessa tai ostamisessa henkilöt kokivat useammin, että erityisesti heidän nimeensä kohdistuu syrjiviä asenteita.

Suomesta aineistoon valikoituneista henkilöistä 45 prosenttia oli kokenut syrjintää vähintään yhdellä kyselytutkimuksessa määritellyllä elämän osa-alueella tutkimusajankohtaa edeltävän vuoden aikana. Tämän ryhmän joukossa syrjinnän kokemukset olivat huomattavasti EU28-maiden keskiarvon yläpuolella. Julkisissa tai yksityisissä palveluissa syrjintää oli kokenut 32 prosenttia vastaajista, koulutuksessa 7 prosenttia, työhaussa 16 prosenttia ja työssä 12 prosenttia. Vaikka taustamuuttuja, eli se, että tietyn etnisen taustan omaavat henkilöt kokevat enemmän syrjintää kuin muut ryhmät,

otetaan huomioon, silti Suomi sijoittuu syrjinnän kokemuksissa eurooppalaisen keskiarvon yläpuolelle kaikilla eri osa-alueilla. (Second European Union Minority and Discrimination Survey, 2017.)

Kuten kyselytutkimuksen tuloksista voi päätellä, syrjinnän kokemukset levittäytyvät laajasti rodullistettuun vähemmistöön kuuluvan henkilön elämän jokaiselle osa-alueelle. On kuitenkin ainakin yksi syrjinnän muoto, jota tämä tutkimus ei pystynyt tavoittamaan; näkymättömäksi tekeminen. Romaninuorten neuvoston varapuheenjohtaja Leif Hagert kuvaa rodullistamisen kokemusta osuvasti Ihmisoikeusliiton sivustolla julkaistussa blogitekstissään:

Suomessa marginalisointi ilmenee sorrettujen vähemmistöjen näkymättömäksi tekemisenä ja mitätöintinä. Kun ei näe representaatioita itsestään historiassa, mediassa tai koulukirjoissa, kokee oman tarinansa merkityksettömäksi. (Leif Hagert, Ihmisoikeusliitto 10.09.2018.)

2.3.2 Rodullistettujen vähemmistöjen esittäminen mediassa

Vuonna 2015 "pakolaiskriisiksi" julkisuudessa kutsuttu, laaja-alainen Euroopan ulkopuolelta saapuvien ihmisten pyrkimys paeta epävakaita yhteiskunnallisia olosuhteita, nosti Suomessa maahanmuuttokeskustelun aivan uusiin sfääreihin. On tärkeää muistaa, että maahanmuuton syyt ovat moninaisia, ja se voi olla vapaaehtoista, painostettua tai pakotettua (Hoerder 2002, 14). Samana vuonna Helsingin Sanomissa pakolaisiin liittyvien juttujen määrä kasvoi tammikuun yhdestä heinäkuun 43 juttuun. Uutisten määrä laski tutkimusjakson lopulla. Pakolaiskriisi-uutisoinnista 33 prosenttia käsitteli konflikteja ja rikoksia, kun taas esimerkiksi inhimillistä hätää ja avuntarvetta uutisista käsitteli vain joka kymmenes. (Mäntymaa, pro gradu -tutkielma 2016, 65 - 66, 69 - 70.) Samankaltaista kehystämistä on havaittu muussakin suomalaisessa aihetta käsittelevässä tutkimuksessa. Perälän ja Niemen (2018) tutkimuksen mukaan Ylen makasiiniohjelmissa pakolaiskriisin käsittely kehystettiin suomalaiseen yhteiskuntaan kohdistuvaksi haasteeksi ja uhaksi sekä EU-päätöksenteon ongelmaksi, johon piti vastata poliittisin keinoin. Tilanne kuvattiin ohjelmissa käydyissä keskusteluissa lähes yksinomaan vastaanottajamaihien kohdistuvana kriisinä, ei pakolaisten kohtaamana humanitaarisena kriisinä (Perälä, Niemi 2018, 83 - 85). Vaikka nämä tutkimukset keskittyivät vain yksittäisen ajanjakson uutisointiin, ne antavat

kuitenkin merkittävän kontribuution sen selvittämiseen, kuinka rodullistettuja vähemmistöjä käsitellään suomalaisessa mediassa, sillä kattavaa tutkimusta aiheesta ei ole tehty.

Sari Pietikäisen (2005, 19) sanoin, yksi etnisiä vähemmistöjä koskevan uutisoinnin paljastavin piirre on sen puuttuminen. Yhdysvalloissa tehdyissä tutkimuksissa on myös todettu, että rodullistettuja vähemmistöjä koskevat uutiset ovat useimmiten joko negatiivisia, liittyen esimerkiksi jengiväkivaltaan, tai positiivisia, esittäen muutosta suhteessa negatiiviseen. Jälkimmäinen tarkoittaa esimerkiksi uutista, jonka aiheena on rodullistettuun vähemmistöön kuuluvan nuoren merkittävän hyvä koulumenestys. (Gist 1990, 54 - 55.) Pietikäisen (2005) laajaan alan tutkimuskatsaukseen pohjaava tulkinta on, että vaikka toimituksissa on jossain määrin tiedostettu ongelma ja vaikka asiaa on pyritty korjaamaan, uutisilla on edelleen taipumus esittää etniset ryhmät negatiivisessa valossa, ohittaa rakenteellinen epätasa-arvo sekä rodullistettujen vähemmistöjen edustajien kokema rasismi. Näyttää siltä, että jopa yritykset käsitellä etnisiä vähemmistöjä uudella tavalla ja positiivisemmassa valossa, tulevat vahvistaneeksi negatiivisia stereotyyppioita ja tuottaneeksi toiseutta. Tällaiset käsittelytavat näyttävät säilyneen muuttumattomina riippumatta tutkitusta valtiosta, mediasta tai tutkimusajankohdasta. (Pietikäinen 2005, 19 - 21.)

Helsingin Sanomien 13.11.2019 julkaisema artikkeli turvapaikanhakijataustaisten henkilöiden suhtautumisesta sosiaaliturvaan antaa ilmiöstä lähes oppikirjamaisen esimerkin. Juttu pohjautuu Anu Äijälän tekemään haastattelututkimukseen, jossa hän selvitti irakilaisien, korkeakoulutettujen turvapaikanhakijoiden suhdetta sosiaaliturvaan ja työhön Suomessa. Jutun otsikko julistaa: "On nöyryyttävää saada rahaa tekemättä mitään" sanoo Mustafa Abdulameer - tutkimus kertoo, miten Suomi ajaa turvapaikanhakijoita elämään sosiaaliturvan varassa." Jutussa käsitellään kaikille osa-aikatyötä tekeville työttömille työnhakijoille tuttua ongelmaa, työn ja työttömyyspäivärahan yhteensovittamista, ja sitä, että työnteko ei ole aina taloudellisesti kannattavaa, jos henkilön pääasiallinen toimeentulo on riippuvainen sosiaalietuuksista. Tässä artikkelissa ilmiötä käsitellään kuitenkin maahanmuuttokysymyksen kautta. Samalla painotetaan myös haastattelututkimukseen osallistuneiden henkilöiden korkeakoulutautuneisuutta sekä sitä, että molemmat haastatelluista henkilöistä ovat työelämässä. Otsikko on muotoiltu Abdulameerin sitaatista, jossa sanotaan: "Ihmiset haluavat töihin, ja heistä on nöyryyttävää saada rahaa tekemättä mitään. Minustakin tuntui samalta, kun tulin

Suomeen." Tällä rajauksella toimittaja (tai jutun editoija) muuttaa, todennäköisesti tahattomasti, koko jutun tulkinnan. Henkilö, joka on omaksunut negatiivisen stereotypian, saa siitä uskomuksilleen vahvistusta. Näin aseteltu otsikko saa aikaan klikkauksia, sopii täydellisesti verkkojournalismin toimintalogiikkaan ja saa aikaan värikästä sekä avoimen rasistista keskustelua artikkelin kommenttiosiossa. Kommenttipalstalla nimettömäksi jäävä lukija kommentoi:

Aina kun menee kelan ohi, ovat mamut suurena enemmistönä siinä paikan edessä (...) Turha ihmetellä ettei vanhuksille riitä rahoja tapeeksi kun menevät kaiken maailman pakolaisille. (Helsingin Sanomien uutisen kommenttiketju Facebookissa, 13.11.2019.)

Lukijan huomio kääntyy maahanmuuttajien sosiaaliturvan käyttöön, ei rodullistettujen vähemmistöjen kokemaan rakenteelliseen syrjintään työmarkkinoilla ja koulutuksessa. Jutussa haastatellut henkilöt ovat työllistyneet, eivät nosta enää sosiaaliturvaa, ja sitaatti on irrotettu kontekstistaan. Vaikka juttu nostaa esiin tosiasian, että osa entisistä turvapaikanhakijoista on työelämässä, se uusintaa negatiivista stereotypiaa siitä, että turvapaikanhakijat elävät Suomessa sosiaaliturvan varassa. Media ei ole ainoa syyppää negatiivisten stereotyyppien syntyyn, ja ihmisen ennakoasenteet vaikuttavat mediasisältöjen tulkintaan. On kuitenkin syytä muistaa, että kun rodullistettujen vähemmistöjen edustajia esitetään mediassa negatiivisessa valossa, se vahvistaa näitä stereotyyppioita (Dixon 2008, 116 - 117).

Holtin, Ellithorpen ja Ralstonin (2017) tutkimuksen mukaan yhtä Black lives matters -kansanliikkeen syntyyn vaikuttanutta uutistapahtumaa, niin sanottua Jena Six -tapausta, tulkittiin eri tavoin riippuen uutisten kuluttajan rodullistettuihin vähemmistöihin kohdistuvista ennakoasenteista. Tapauksessa kuutta rodullistettuun vähemmistöön kuuluvaa nuorta syytettiin valkoihoisen nuoren pahoinpitelystä. Teon motiivi oli syytettyjen mukaan se, että uhri oli esittänyt yhdelle heistä rasistisia kommentteja. Nuoria syytettiin murhan yrityksestä, vaikka uhri oli ollut seuraavana päivänä kykenevä palaamaan kouluun. Tapahtuma oli jatkumoa jo pitkään jatkuneille levottomuuksille, jotka tekivät etnisten ryhmien väliset erot näkyviksi, ja sen oikeuskäsittely synnytti laajoja protesteja. Median kuluttajat, jotka suhtautuivat värillisiin henkilöihin positiivisesti, näkivät tapahtuman tärkeänä osatekijänä rakenteellisen rasismin ja sosiaalisen epätasa-

arvon, kun taas ennakkoasenteiltaan negatiivisesti suhtautuvat näkivät teon merkkinä värillisten ihmisten väkivaltaisuudesta. Juttujen kehystämällä oli kuitenkin merkittävä vaikutus aiheen tulkintaan kummassakin ryhmässä. Mikäli aihetta kehystettiin temaattisesti eli sijoittamalla aihe laajempaan kontekstiin ja korostamalla niitä mahdollisia tapahtumaan johtaneita syitä, jotka eivät ole yksilön kontrollissa, uutista tulkittiin enemmän rodullistettujen vähemmistöjen kokemasta rakenteellisesta epätasa-arvosta käsin. Episodimaisesti kehystettyjä eli yksilön vastuuta korostavia juttuja sen sijaan tulkittiin useammin vain rodullistettuihin vähemmistöihin liitettyjen negatiivisten stereotyyppien kautta. (Emt. 2017.)

Tutkimustieto antaa osviittaa, että tämänkaltainen negatiivinen lähestymistapa koskee, ainakin länsimaissa, erityisesti tumman ihonvärin omaavia rodullistettuja vähemmistöjä. Amerikkalaisen tutkimuksen mukaan henkilöt, jotka kuluttivat enemmän uutisia mielsivät afroamerikkalaisen vähemmistön edustajat sosioekonomisesti huonompaan asemaan kuuluviksi kuin muiden etnisten vähemmistöjen edustajat (Stamps 2017; Punyanunt-Carter 2008, 407 - 410.). Vaikka tietoisuus rodullistettujen vähemmistöjen kokemasta syrjinnästä ja rakenteellisesta rasismista kasvaa, näyttää siltä, että heihin kohdistuvat stereotyyppit elävät ja voivat hyvin (mm. Abraham & Appiah 2005). Uutisjuttujen yhteydessä julkaistut kuvalliset representaatiot vaikuttavat myös niiden tekstisisällön tulkintaan ja voivat vahvistaa rodullistettuihin vähemmistöihin kohdistuvia ennakkoluuloja. Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa havaittiin, että mikäli kansallista poliittista aihetta koskevan jutun kuvassa esiintyy rodullistetun vähemmistön edustaja, aihetta koskevalla päätöksellä tulkittiin olevan todennäköisemmin vaikutusta rodullistettujen kuin valkoihoisten henkilöiden elämään (Abraham & Appiah 2005, 195 - 196).

Suomessa rodullistettujen vähemmistöjen edustajien määrä kasvaa suhteessa eniten nuoremassa ikäluokassa. Tästä syystä on tärkeää pohtia, millaisia roolimalleja ja samaistumisen kohteita suomalainen media näille nuorille tarjoaa. Positiiviset roolimallit, joihin ihminen voi samaistua, vahvistavat yksilöiden kokemusta heidän omista toimintamahdollisuuksistaan. Roolimalleihin samaistuttavuuteen vaikuttavat ennen kaikkea ominaisuudet, jotka mediasisällön kuluttaja jakaa roolimalliksi tulkittavan henkilön kanssa. Tällaisia ominaisuuksia ovat muun muassa ikä, sukupuoli ja kokemus rodullisuudesta. (Gist 1990, 58.) Rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt lisäksi kiinnostavat huomionsa merkittävästi useammin uutisiin, joissa esiintyy saman vähemmistön edustajia,

kuin uutisiin, joissa toimija on valkoihoinen. Tällaisten uutisten lukemiseen käytetään myös merkittävästi enemmän aikaa (Knobloch-Westerwick, Appiah & Alter 2008).

Median representaatioilla on myös tärkeitä yhteiskuntaan ja yhteisöllisyyden kokemiseen liittyviä ulottuvuuksia. Lepola (2000) tutki väitöskirjassaan suomalaista maahanmuuttokeskustelua 1990-luvulla ja havaitsi, että keskustelussa suomalaisuudelle annettiin erilaisia kriteerejä, joihin kuuluivat muun muassa jaettu kulttuuri, kielitaito, "verenperintö" sekä yksilön identiteetti. Näitä ominaisuuksia korostettiin sen mukaan, haluttiinko niillä oikeuttaa tietyn ryhmän kuulumisen suomalaisuuden kuviteltuun yhteisöön vai ryhmän sulkeminen sen ulkopuolelle. Tästä kategorisoinnista poikkeaville tavoille olla suomalainen ei näytä olevan tilaa (Lepola 2000). Näyttää siltä, että myös journalismi enemmänkin erottaa kansaa kuin tuo sitä yhteen (Pietikäinen 2005, 30).

Muodostamme ihmisistä käsityksiä erilaisten verbaalisten ja non-verbaalisten merkkien avulla, kun olemme heidän kanssaan vuorovaikutuksessa. Yritämme rakentaa tulkinnan niin henkilön sosiaalisesta statuksesta kuin hänen henkilökohtaisista ominaisuuksistaan. Mitä enemmän vietämme henkilön kanssa aikaa ja tutustumme häneen yksilönä, sitä vähemmän tilaa jää ennakkoluuloille ja oletuksille. (Dimbleby, Burton 1992, 33 - 35.) Journalismissa rodullistettujen vähemmistöjen edustajat on usein esitetty kasvottomina, nimettöminä ja voimattomina massoina, jolloin toimijuus ja valta jää etnisen enemmistön yksinoikeudeksi (Pietikäinen 2005, 30). Median tuottamat esitykset rodullistetuista vähemmistöistä ovat erityisen merkityksellisiä tietolähteitä niille henkilöille, joilla ei ole henkilökohtaista kosketuspintaa näiden vähemmistöjen edustajiin. Vääristyneet negatiiviset tulkinnat voivat johtaa syrjintään ja äärimmäisissä tilanteissa jopa väkivaltaan rodullistettuja vähemmistöjä kohtaan.

2.4 Keskeiset käsitteet

2.4.1 Kuvitellut yhteisöt

Benedict Andersonin (2006) määrittelyn mukaan kaikki yhteisöt, jotka ovat niin suuria, että ne eivät mahdollista kaikkien sen jäsenien tuntemista henkilökohtaisesti, ovat kuviteltuja yhteisöjä. Näiden yhteisöjen jäsenet voivat ainoastaan mielissään kokea

yhteenkuuluvuuden tunnetta. Määrittely ei ole arvottava suhteessa "luonnollisiin" yhteisöihin, vaan se ainoastaan korostaa modernissa ajassa elävien ihmisten yhteenliittymien kuvitteellista luonnetta. Kuvitellut kansalliset yhteisöt tarvitsevat rakennusaineikseen jaettuja kokemuksia ja historian, mutta erityisesti kielellä on suuri merkitys niiden uusintamisessa ja säilyttämisessä. Kielellä ja kirjapainotaidolla on ollut merkittävä tehtävä tällaisen, oman elämänpiirin rajat ylittävän toveruuden tunteen mahdollistamisessa. Sanomalehti, kuten mikä tahansa muukin kulttuurituote, on samanaikaisesti kuvitellun yhteisön, lehden lukijakunnan, luoja mutta myös suomalaisuuden kuvitellun yhteisön uusintaja. (Anderson 2006.)

Andersonin (2006) mukaan kansakunnat on alusta alkaen mielletty jaettuun kieleen, ei henkilöiden syntyperään, perustuviksi, mikä on mahdollistanut uusien ihmisten "kutsumisen" näiden kuviteltujen yhteisöjen jäseniksi. Luonnollisesti kansakunta ja valtio eivät ole synonyymejä. Castellsin (1997, 8 - 10) mukaan kansallisen identiteetin keskeinen rakennusaine ovat jaetut kokemukset, historia ja siitä muodostetut narratiivit, jotka ovat yhteisiä, vaikka yksilöt tulkitsisivat niitä toisistaan poikkeavasta etnisestä, uskonnollisesta, sosiaalisesta, sukupuolisidonnaisesta tai territoriaalisesta taustastaan käsin. Näin kokemus kansakunnasta voi ylittää valtion rajat. Andersonille ajatus kansakuntaan kuulumisesta oli ennen kaikkea yksilön henkilökohtaisen kokemuksen määrittämä, eli ihminen ei kuulu kuviteltuun yhteisöön, mikäli hän ei koe kuuluvansa siihen. Mikäli yhteisöön kuuluminen määritellään vain ulkopuolelta, se ei synnytä yksilölle sisäistettyä kokemusta läpileikkaavasta toveruudesta ja yhteenkuuluvuudesta eikä vakaumusta ja sitoutumista. Kaikille kansakunnille ominaista on se, että niillä on myös kuvitteelliset rajat, joiden takana on muita kansakuntia. (Anderson 2006.)

2.4.2 Toiseuttaminen

Toiseuden käsite viittaa jostakin yksilölle vieraasta erottautumiseen tavalla, jolla tämä "toinen" asetetaan alistettuun asemaan (Seppänen & Väliverronen 2013, 106 - 107). Muiden ihmisten luokittelu eri kategoriaihin ja vertailu on perustavanlaatuisen inhimillinen ominaisuus. Historia kuitenkin kertoo, että mikäli tämä kategorisointi johtaa toisen ihmisen dehumanisointiin tai esimerkiksi jonkun tietyn etnisen ryhmän nostamiseen ylivertaiseen asemaan, seuraukset voivat olla kohtalokkaat. Vinczen ja Holleyn (2013, 61 - 62) mukaan Tajfelin ja Turnerin (1979, 94 - 109) sosiaalisen identiteetin teoriassa yksilöt

kehittävät kokemuksen useisiin eri ryhmiin kuulumisesta ja määrittävät itseään näiden kokemusten kautta. Näillä kokemuksilla ei ole merkitystä muuten kuin suhteessa vertailuihin muiden ryhmien kanssa. Myös rodullistaminen käsitteenä on tiiviisti kytköksissä ymmärrykseemme *meistä* ja *toisista*. Toiseuttamisesta on vaikea puhua perehtymättä ensin hieman Edward W. Saidin tärkeisiin teoretisointeihin, jotka koskevat kuvitteellisen "luonnollisen, hallitsemattoman" toisen ja "modernin, pragmaattisen" meidän jännitteistä suhdetta. Saidille orientin käsite tarkoittaa ajattelutapaa, joka pohjautuu ontologisiin ja epistemologisiin erotteluihin itämaisen (orientin) ja länsimaisen (oksidentin) välillä (Said, 1978). Länsi ei ole kuitenkaan muuta kuin diskursiivisesti ja historiallisesti muodostunut rakennelma (Hall 1999).

Myöskään orientti ei ole mikään faktapohjainen tosiasia, vaan se syntyy ja kehittyy niissä diskursseissa, joita tuotetaan ja uusinnetaan niin mediassa kuin koulutuksessa. Saidin (1978) mukaan näiden diskurssien tutkiminen on keskiössä, jotta voimme ymmärtää niitä kaikenkattavia, systemaattisia tapoja, joilla eurooppalainen kulttuuri onnistuu hallitsemaan, uusintamaan ja tuottamaan orienttia toiseutta niin poliittisesti, sotilaallisesti, ideologisesti, tieteellisesti kuin myös mielikuvituksen tasolla. Orientalismi, eli näihin uskomuksiin, käsityksiin ja kahtijakoisuuteen perustuva ideologia, ei suoraan määrää, mitä orienttiin kuuluvaksi henkilöksi tulkitusta sanotaan, mutta kaikki tähän jakoon liittyvät intressit ovat aina läsnä, kun käsitellään näitä yksilöitä. Saidin mukaan tämä kolonialistiset juuret omaava jako ja sen mukainen vastakkainasettelu on niin perustavanlaatuinen, että se on ollut keskiössä eurooppalaisen kulttuuri-identiteetin vahvistumisessa ja rakentumisessa.

Mediassa toiseutta voidaan tuottaa esimerkiksi käytetyn retoriikan, stereotyyppien vahvistamisen sekä negatiivisten diskurssien uusintamisen avulla. Toiseutta voidaan tuottaa myös mitätöimällä henkilön toimijuus tai sillä, että henkilöä käsitellään erilaisten standardien mukaan riippuen siitä, kumpaan ryhmään hänen katsotaan kuuluvan, meihin vai heihin. Raadollisimmillaan se voi näkyä siinä, että toisen elämä määritellään arvokkaammaksi kuin toisen. Onnettomuus uutisoinnissa läntisen median huomio kiinnittyy tapahtumiin, joissa uhreina on länsimaalaisiksi luokiteltavia henkilöitä. Vaikuttaakin siltä, että yhteiskunnilta ja medialta puuttuu edelleen kyky nähdä, että kaikkien elämällä on merkitys. Valtaeliitit piirtävät kuvaa toiseutettujen elämistä toissijaisina, vähemmän merkityksellisinä ja kertakäyttöisinä. (Löwsted, Mbul 2017, 125 - 126.)

2.4.3 Rodullistetut vähemmistöt

Akateeminen yhteisö on hylännyt rotu-käsitteen sellaisena kuin se arkipäiväisessä puheessa on ymmärretty. Biologian tutkijat ovat osoittaneet, että selkeälinjaisia rotuja ei ole olemassa, on vain fyysisiä muunnelmia yhdestä ja samasta ihmislajista. Ihmisillä on pyrkimys kategorisoida asioita ja tällä luokittelulla selkeyttää oma kokemusmaailmaansa. Tämä voi olla hyödyllistä, kun käsittelemme fyysisen ympäristön ominaisuuksia, mutta se voi silloinkin aiheuttaa tulkintamme vääristymistä. Sosiaalisessa kategorisoinnissa näitä luokitteluprosesseja hallitsevat tunteet ja moraaliset arvot. Rotu sosiaalisena kategoriana ammentaa voimansa osittain tästä yksilöiden kategorisoinnin prosessista, mutta ennen kaikkea sen kategorian historiallisen käytön aikaansaamasta ja vaatimasta, ikään kuin itsestäänselvyytenä otettavasta legitimitetistä. (Downing, Husband 2005, 2 - 3.) Anthony Giddensin (2013) mukaan rotu tulisi käsittää ennen kaikkea sosiaalisten suhteiden kokonaisuutena. Nämä suhteet mahdollistavat ihmisten erojen käsittelyn sekä yksilöiden ja ryhmien sijoittamisen ja heidän moninaisten ominaisuuksiensa nimeämisen biologiaan nojaavien ominaisuuksien pohjalta. Tällaiset erottelut ovat keskeistä rakennusainetta vallan ja rakenteellisen epätasa-arvon uusintamiselle yhteiskunnassa. On esitetty perusteltuja väitteitä siitä, että koko rotu-käsitteen käyttäminen akateemisessa tutkimuksessa on epäeettistä ja että se vahvistaa uskomusta siitä, että käsitteellä olisi jotain biologista pohjaa. (Giddens, Sutton 2013, 675 - 677.) Downing ja Husband (2005, 12) argumentoivat, että akateeminen rodullisuuteen liittyvä tutkimus keskittyy useimmiten epäoikeudenmukaisuuden osoituksiin, kuten protesteihin (tai massamuuttoon parempien elinolosuhteiden toivossa), kuin itse rakenteellisen rasismien juurisyihin. Näiden tutkimusten vaikutukset jäävät usein myös marginaalisiksi.

Rodullistaminen on käsitteenä neutraalimpi ja pitää sisällään jo eksplisiittisesti ajatuksen siitä, että se on *jonkun* suorittamaa määrittelyä, ei tieteellinen tosiasia. Anthony Giddens (2013, 676) kuvaa rodullistamista prosessiksi, jossa käsityksiä rodullisuudesta käytetään määrittelemään yksilöitä ja ryhmiä. Rodullistetussa järjestelmässä yksilöiden elämän osa-alueet, kuten työ, koulutus ja henkilökohtaiset suhteet, muotoutuvat ja uusiutuvat yksilöiden tässä järjestelmässä omaamien positioiden kautta. Sillä, että ihmiset uskovat rotujen olemassaoloon, voi olla dramaattisia vaikutuksia rodullistettujen elämään. (Giddens, Sutton 2013, 677.) Rodusta on muodostunut sosiaalinen fakta, vaikka sille ei

tieteen valossa ole pohjaa. (Downing, Husband 2005, 7 - 9.) Käytän tässä tutkimuksessa rodullistamisen käsitettä, koska se korostaa rotuajattelun sosiaalisesti konstruointia luonnetta ja alleviivaa sitä tosiasiaa, että kyse ei ole biologisista faktoista. Kyseinen termi on myös vakiintunut käyttöön feministisessä tutkimustraditiossa.

3. Aineisto ja menetelmät

3.1 Aineisto

3.1.1 Aamulehti

Aamulehti on seitsemänpäiväinen sanomalehti, jonka päätoimitus sijaitsee Tampereella. Aamulehden tekemä periaatteellinen ja Suomessa ennenkuulumaton päätös siirtää sukupuolineutraalimpaan kielenkäyttöön ja luopua sukupuolittuneista titteleistä nosti esille normien purkamisen ja sukupuoli-identiteettien moninaisuuden hyväksymisen vastaisuuden, joka on kytenyt keskustelupalstoilla ja alt-right-piireissä jo pitkään. Kielenkäytöstä muotoutui taistelutanner, jossa etuoikeutetut cis-miehet pyrkivät pitämään kynsin ja hampain kiinni saavutetuista eduistaan ja nousivat barrikadeille vaatimaan patriarkaalisen vallan kunnianpalautusta. Sukupuolitettua kielenkäyttöä on tutkittu paljon, ja sukupuolentutkimuksessa aiheeseen on kiinnitetty erityistä huomiota.

Edellä mainitun tapahtumaketjun vuoksi valitsin Aamulehden toiseksi aineistolähteeksi. Huomion kiinnittäminen sukupuolineutraalimpaan kielenkäyttöön ja lehden oma julkilausuma päätöksestä, jossa perustellaan kyseistä siirtymää, kertoo, että tasavertaisuuskysymyksiin on ainakin yrityksen johdossa kiinnitetty huomiota. Lehden julkisessa kannanotossa (2017) päätöstä perusteltiin seuraavasti:

Kieli on keino jäsentää maailmaa. Kieli myös määrittelee ajattelua ja ohjaa tulkintaa tahattomiinkin suuntiin. Lehtitekstin ei ole syytä olla voimistamassa ajatusta, että joku ammatti tai tehtävä on erityisen miehinen (tai naisinen). Piilomaskuliinisuus on hyvä yrittää piilottaa lopullisesti (Aamulehti 16.09.2017).

3.1.2 Lapin Kansa

Lapin Kansa on kuusipäiväinen sanomalehti, jonka päätoimitus sijaitsee Rovaniemellä. Julkaisu valikoitui toiseksi aineistolähteeksi muun muassa levikkialueensa vuoksi. Näiden kahden julkaisun erilaiset toimintaympäristöt tuottavat mielenkiintoisen vertailuasetelman. Lapin Kansan kiinnostavuutta tutkimuskohteena lisää myös alueella vahvasti vaikuttava tunnustettu vähemmistöryhmä, saamelaiset. Lapin Kansassa saamelaiset lukijat on huomioitu muun muassa tuottamalla uutisissällöt myös saamenkielisinä. On kiinnostavaa nähdä, näkyykö yhden vähemmistöryhmän huomioiminen myös lehden linjassa suhteessa muihin vähemmistöihin.

Lähtökohtainen oletukseni on, että alueen lukijakunnan puoluepoliittinen orientoituminen ja levikkialueella vallitseva asenneilmasto korreloi jossain määrin lehden tasa-arvon edistämisyrittämysten määrän kanssa. Kuitenkaan tämän eroavaisuuden selvittäminen ja sen analyysi ei ole tämän tutkimuksen tehtävä vaan ainoastaan kiinnostava sivujuonne. Toinen kuriositeetti on, että Aamulehteäkin julkaiseva Alma Media kustannus Oy on yksi Lapin Kansaa julkaisevan Lännen Median omistajista. Tämä herätti kiinnostukseni mahdollisuuden selvittää, että samalla kun pelätään journalististen tekstien yksipuolistumista, aiheuttaako julkaisujen omistuksen keskittyminen myös visuaalisen mediakuvaston yksipuolistumista. On kuitenkin syytä korostaa, että aineistolähteiksi valittujen julkaisujen valinnan pohjimmainen syy on ensisijaisesti saada mahdollisimman laaja maantieteellinen kattavuus tälle tutkimukselle.

3.1.3 Aineiston rajaus

Tutkimuksessa tarkastellaan kvantitatiivisen visuaalisen sisällönanalyysin keinoin Aamulehden ja Lapin Kansan printtilehdissä julkaistuja kotimaan uutiskuvia ajanjaksolla 1.10. - 31.10.2019. Analyysin ulkopuolelle jäävät kuvat, joissa ei esiinny henkilöitä, kolumni-, analyysi- ja pääkirjoituskuvat, kulttuuri- ja urheilu-uutiskuvat, ulkomaan uutiskuvat, mustavalkoiset arkistokuvat, piirroskuvat sekä grafiikat, sarjakuvat, mielipidepalstojen kuvat, sisältömarkkinointi, advertoriaalit ja mainokset. Lifestyle-uutiskuvien mukaan saamiseksi Aamulehdestä ovat mukana kotimaan uutisten lisäksi soveltuvilta osin Hyvä elämä- sekä Meidän kesken -osiot ja Lapin Kansasta taas

vastaavasti Teema-, Viikonvaihte- sekä Ajassa-osiot. Aineisto rajoittuu päivittäiseen ydinjulkaisuun, eikä esimerkiksi Aamulehden Moro-kaupunkiliitettä ole laskettu siihen mukaan. On myös syytä huomioida aineiston laadun aiheuttamat erityishaasteet: Printtilehden painojälki vaikutti satunnaisissa tapauksissa mahdollisuuksiin analysoida kuvasta tarpeellisia muuttujia. Systemaattisen aineiston käsittelyn takaamiseksi, tämänkaltaisissa tilanteissa kuva jätettiin aineiston ulkopuolelle.

Sisällönanalyysi on metodina hyvin yleinen, kun tutkitaan rodullistettuja vähemmistöjä mediassa. Positiivisen ja negatiivisen uutisjutun tai -kuvan määrittely ei kuitenkaan ole yksinkertaista, eikä visuaalisen analyysin keinoin voida tavoittaa absoluuttista totuutta kuvan positiivisuudesta tai negatiivisuudesta (Downing, Husband 2005, 29 - 31). Kuvan tulkinta ja sen synnyttämät konnotaatiot ovat aina subjektiivista, ei objektiivista toimintaa. Tästä syystä rajaan kvantitatiivisen tutkimukseni vain visuaalisesti havainnoitavissa oleviin muuttujiin. Käyttämälläni menetelmällä ei ole mahdollista saavuttaa kuvassa esiintyvien henkilöiden kokemusta rodullistamisesta, sillä se ei ole sidottu ulkoisiin ominaisuuksiin. Määrällisen tutkimusmenetelmän lisäksi tässä tutkimuksessa hyödynnetään rajallisesti myös kvalitatiivisen sisällönanalyysin menetelmiä. Määrällisen ja laadullisen sisällönanalyysin avulla saadut tulokset on selkeästi erotettu toisistaan.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni pyrin vastaamaan selvittämällä, esiintyykö Aamulehden ja Lapin Kansan uutiskuvissa rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä ja jos esiintyy, niin kuinka paljon. Kuvassa esiintyvät henkilöt -kategorian alakategoriat ovat henkilö rodullistetun vähemmistön edustajana sekä henkilö etnisen valtaväestön edustajana. Toteutan tässä jaottelussa positiivisen syrjinnän periaatetta, enkä analysoi tai tulkitse henkilö etnisen valtaväestön edustajana -alakategoriaan kuuluvia kuvia samalla intensiteetillä kuin kuvia, joissa esiintyy rodullistettujen vähemmistöjen edustajia. Tämän rajauspäätöksen pohjaan puhtaasti työergonomiaan sekä empiiriseen kokemukseeni siitä, että valtaväestön edustajien kokema marginalisointi mediassa on huomattavasti vähäisempää kuin rodullistettujen vähemmistöjen. On kuitenkin muistettava, että etnisessä valtaväestössäkkin on omat toiseutetut ryhmänsä kuten sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vammaiset, mielenterveysongelmaiset, ylipainoiset henkilöt, alempiin sosioekonomisiin luokkiin kuuluvat henkilöt sekä pitkäaikaistyöttömät, mutta näiden marginalisoitujen ryhmien näkyvyyden ja kuvallisten representaatioiden käsittelyt ansaitsevat täysin omat tutkimuksensa.

Tutkimukseni ei keskity rodullistetuista vähemmistöistä kertoviin uutisiin, joissa heidän etninen taustansa ja kulttuurinsa nostetaan esiin ilmiönä, poikkeuksena normista. Näissä journalistisissa tuotoksissa rodullistetut vähemmistöt yleensä toiseutetaan ja heitä ei käsitellä tasavertaisina yksilöinä vaan ensisijaisesti kulttuurinsa edustajina. Esimerkkinä edellä mainituista representaatioista mainitsen jutut, joissa käsitellään kuriositeetin omaisesti vaikka afgaaniperheen ruuanlaittotottumuksia verraten niitä "suomalaisiin" tapoihin. Tämänkaltaisten kuvien sisällönanalyysi on puhtaasti laadullista. Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella, ensisijaisesti määrällisiä mutta myös laadullisia sisällönanalyysin menetelmiä hyödyntäen, kahden eri uutismedian käyttämiä uutiskuvia ja sitä kuinka nämä kuvat on kehystetty. Pyrkimykseni on selvittää, miten nämä representaatiot reflektivat uutta, monikulttuurisempaa Suomea ja suomalaisuutta. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, kuinka paljon arkisissa uutiskuvissa esiintyy rodullistettujen vähemmistöjen edustajia, missä positiossa heidät esitetään ja määritelläänkö heidät ensisijaisesti rodullistamisen kautta.

Neutraali uutiskuva on itsessään myytti. Kuva ei koskaan ole neutraali, vaan niin kuin kaikki muukin sisällöntuotanto, se pitää sisällään lukemattoman määrän tietoisia ja tiedostamattomia valintoja, implisiittisiä arvoja, tekijänsä subjektiivisia kokemuksia sekä journalistisia ja yhteiskunnallisia konventioita. Tämän tutkimuksen kontekstissa määrittelen neutraalin uutiskuvan seuraavien kriteerien kautta:

- 1) Kuva ei esitä kohdettaan tietyn rodullistetun vähemmistön ryhmän edustajana
- 2) Henkilö kuvassa voi edustaa ketä tahansa

Ensimmäinen kriteeri tarkoittaa sitä, että henkilön etnisyys ei määritä häntä ja häntä ei ole valittu tämän tietyn ominaisuuden vuoksi kuvaan. Toinen kriteeri tarkoittaa, että henkilö voisi olla kuka tahansa samassa tilanteessa oleva. Esimerkkinä tällaisesta kuvasta voidaan mainita esimerkiksi tämän tutkimuksen alussa esitetty perhe-elämän visuaalinen representaatio. Henkilö ei esiinny tässä eksplisiittisesti oman etnisen ryhmänsä edustajana vaan ns. esimerkkihenkilönä, joka suorittaa arkista toimenpidettä (ruuanlaittoa) ja johon suurin osa suomalaisista voi jossain määrin samaistua. Neutraaliksi tämän tutkimuksen puitteissa määritellään myös kuvat, joissa ihminen on kuvassa esimerkiksi yhteiskunnallisen statuksensa, ammattinsa, harrastuksensa tai elämäntilanteensa vuoksi.

3.2 Menetelmät

Kvantitatiivisen visuaalisen sisällönanalyysin peruseräpäätet ovat hyvin samankaltaiset kuin muissakin sisällönanalyysin menetelmissä. Veikko Pietilän mukaan (1976, 51) ensimmäisessä sisällön erittelyä käsittelevässä metodikirjallisessa teoksessa Bernard Berelson (1952) määritteli sisällön erittelyn seuraavasti: "Sisällön erittely on kommunikaation ilmisällön objektiivista, systemaattista ja määrällistä kuvailua varten soveltuva tutkimustekniikka." Tähän määritelmään eivät kuulu laadulliset elementit, vaan ilmisällöllä tarkoitetaan suoraan aineistoista havaittavia ilmiöitä, ja tutkimustulokset esitetään täsmällisessä, määrällisessä muodossa. Berelsonin määrittely herätti kuitenkin vasta-argumentteja ja nykyisin tilastoiva ja sanallisesti kuvaileva menettely voidaan nähdä toisiaan tukevinä elementteinä sisällönanalyysissä. Sisällön erittely ja sisällönanalyysi voidaan mieltää synonyymeiksi, mutta osa tutkijoista näkee sisällön erittelyn puhtaasti kvantitatiivisena menetelmä ja sisällönanalyysin kvalitatiivisena menetelmänä (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002, 107 - 108).

Klaus Krippendorff (2004, 18) määrittelee sisällönanalyysin tutkimusmenetelmäksi, jota käytetään toistettavissa olevien ja validien päätelmien tekemiseen teksteistä tai muista aineistoista. Päätelmät tulee muodostaa niissä konteksteissa, joissa näitä aineistoja käytetään. Sisällönanalyysia voidaan hyödyntää niin taideteosten, karttojen, kuvien, äänien, merkkien kuin numeroidenkin analysointiin, ja näistä kaikista aineistolähteistä muodostettu data voidaan käsittää teksteinä, sillä ne kertovat tutkittavasta ilmiöstä jotain sellaista, mitä emme voi suoraan ja aistinvaraisesti aineistoa tarkastelemalla havaita (emt. 2004, 19 - 20). Yhteistä kaikille menetelmän määrittelyille on kuitenkin vaatimus systemaattisuudesta (mm. Pietilä 1976, 52; Krippendorff 2004; 18 -20).

Nojaan itse Seppäsen (2005, 145 - 146) ajatukseen siitä, että määrällisenkin tutkimuksen tulokset yleensä sanallistetaan ja että aineiston kvantifioiminen perustuu aina kvalitatiivisiin päätöksiin, joten on helpompaa käyttää sisällönanalyysin käsitettä, joka

pohjimmiltaan kattaa menetelmän molemmat suuntaukset. Tässä tutkimuksessa puhun kvantitatiivisesta sisällönanalyysistä, kun käyttämäni menetelmä ja sen avulla saadut tulokset perustuvat määrällisesti mitattavissa oleviin muuttujiin, ja kvalitatiivisesta sisällönanalyysistä, kun menetelmä ja tulokset pitävät sisällään enemmän myös subjektiivisiin tulkintoihin pohjaavia, laadullisia elementtejä.

Kvantitatiivinen sisällönanalyysi koostuu viidestä vaiheesta: Ensimmäiseksi määritellään kokonaisaineisto ja havaintoyksikkö. Sen jälkeen päätetään, analysoidaanko koko aineisto, vai valitaanko siitä vain edustava otos. Aineiston, havaintoyksikön ja otoksen valinnan jälkeen laaditaan koodikirja, jonka mukaisesti havaintoyksiköt kategorisoidaan. Aineiston läpikäymisen jälkeen kerätty data käsitellään ja analysoidaan, ja lopuksi tulokset julkaistaan. (Bock, Isermann, Knieper 2011, 266 - 268.)

Havintoyksikkö oli tässä tutkimuksessa kotimainen uutiskuva. Tutkimusaineiston koko oli yli 1000 uutiskuvaa (N1003), ja tutkimusaineistoa käsiteltiin kvantitatiivisen visuaalisen sisällönanalyysin keinoin. Seppäsen (2001, 35 - 36, 2005, 144) mukaan visuaalisen sisällönanalyysin avulla voidaan selvittää, millaisia visuaalisia järjestyksiä eli visuaalisten esitysten säännönmukaisuuksia ja rakenteita kuvallisessa julkisuudessa on. Tässä tutkimuksessa keskiössä on se, saavatko rodullistettujen vähemmistöjen edustajat näkyvyyttä suomalaisissa uutiskuvissa.

Koodikirjaan hyväksyttiin ainoastaan sellaisia muuttujia, jotka olivat aineistolähtöisesti todennettavissa. Mikäli muuttujia ei kyetty visuaalisesti aineistosta tunnistamaan, rajattiin kyseinen uutiskuva aineiston ulkopuolelle. Koodikirjan laadinnassa tärkeintä on pyrkiä selvittämään, onko teoreettisia lähtökohtia mahdollista muuttaa mitattaviksi muuttujiksi ja kattavatko ne kaikki visuaalisesta sisällöstä tutkittavat osa-alueet. Määrällinen visuaalinen sisällönanalyysi alkaa yleensä näiden muodollisten kategorioiden määrittelyllä. (Bock, Isermann, Knieper 2011, 67).

Jokaisesta uutiskuvasta kirjattiin manuaalisesti ylös seuraavat taustatiedot:

- 1) julkaisu
- 2) sivunumero

- 3) kuvan koko (cm)
- 4) kuvan sijainti sivulla
- 5) kuvan lähde ja kuvaaja

Tutkimuskysymyksiini vastaamiseksi tarvitsin kuitenkin näiden objektiivisesti havainnoitavien muuttujien lisäksi myös subjektiivisempia kategorioita, jotka käsittelevät visuaalisen datan sisältöä. Seuraavaksi kuvan sisältö analysoitiin sisältöluokkien avulla. Näitä sisältöluokkia voi kutsua myös muuttujiksi. Käytännössä muuttujat voivat olla lähes mitä tahansa havaintoyksiköstä toiseen vaihtelevia, niin laadullisia kuin määrällisiäkin elementtejä (Pietilä 1976, 127 - 128).

Kvantitatiivinen visuaalinen sisällönanalyysi on metodina problemaattinen, mikäli sillä pyritään määrittämään kuvan merkittävyyttä tai sen sisältämiä merkityksiä (Bock, Isermann & Knieper 269 - 270), ja tästä syystä tässä tutkimuksessa keskitytään ensisijaisesti määrällisen näkyvyyden mittaamiseen. Muuttujien arvojen suhteita kuvattiin nominaali- eli laatueroasteikolla, mutta kuten todettua tämä tutkimus pitää sisällään myös sellaisia laadullisia elementtejä, jotka eivät ole tyypistettävissä muuttuviksi suureiksi.

Koodikirjaan edellä mainitut ehdot täyttävät muuttujat määritettiin seuraavasti:

- 6) kuvassa esiintyvien henkilöiden lukumäärä
- 7) kuvassa esiintyvien henkilöiden oletettu rodullisuus
- 8) kuvassa esiintyvien henkilöiden oletettu sukupuoli

Koska tutkimus pyrkii myös selvittämään, kuinka rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä aineistoon kuuluvissa mediaesityksissä määritellään, aineiston käsittelyssä hyödynnettiin suppeasti myös tekstianalyysia. Tekstianalyysi kohdistui ensisijaisesti siihen, miten kuvissa esiintyviä henkilöitä määritellään, ja havaintoyksikköinä olivat kvantitatiiviseen aineistoon kuuluvien kuvien yhteydessä julkaistut journalistiset tekstit. Verbaalinen rodullistaminen tarkoittaa tässä tutkimuksessa sitä, määritelläänkö kuvassa esiintyvä henkilö hänen etnisen taustansa kautta. Poikkeuksena aiemmin mainittuihin muuttujiin, nämä havainnot kirjattiin pääsääntöisesti verbaalisessa, ei

määrällisessä, muodossa. Lukeminen on aina puhtaasti laadullinen prosessi, riippumatta siitä, missä muodossa tulokset esitetään (Krippendorff 2004, 20).

Uutiskuvien yhteydessä julkaistuista journalistisista teksteistä kirjattiin systemaattisia havaintoja seuraavan ryhmittelyn mukaisesti:

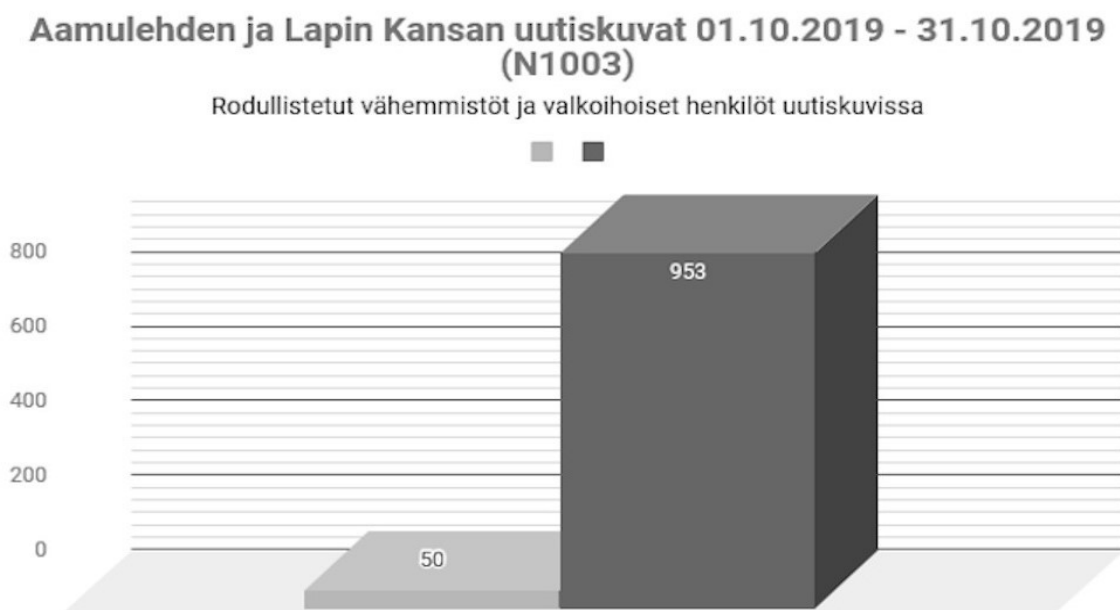
9) kuvassa esiintyvien henkilöiden määritelty asema (ammatti, luottamustehtävä tai muu henkilön sosiaalinen status)

10) verbaalinen rodullistaminen

11) muut laadulliset havainnot

4. Analyysi

4.1 Kvantitatiivinen visuaalinen sisällönanalyysi

Aamulehdestä aineistoon valikoitui 604 kuvaa ja Lapin Kansasta 399 kuvaa. Aineistossa 58 kuvassa esiintyi ulkomaalaistaustaiseksi tai rodullistettuun vähemmistöön kuuluvaksi

luokiteltava henkilö. Jos aineistosta karsitaan eurooppalaiset, venäläiset, australialaiset ja pohjoisamerikkalaiset henkilöt, jää jäljelle 50 kuvaa. Tämä aineistorajaus nojaa näyttöön siitä, että eniten rodullistamista ja syrjintää kokevat Euroopassa henkilöt, jotka omaavat juuret näiden kulttuurisen läheisyyden alueiden ulkopuolelta. Syrjinnän kokemukset näyttäisivät myös olevan vahvasti sidoksissa ulkoisiin, valtaväestöstä poikkeaviin ominaisuuksiin (Second European Union minorities and discrimination survey 2017). Tutkimusajanjaksolla Aamulehdessä julkaistiin 31 uutiskuvaa ja Lapin Kansassa 19 uutiskuvaa, joissa esiintyi rodullistettuun vähemmistöön kuuluvaksi luokiteltu henkilö.

Kuusi aineistoon kuuluvista kuvista julkaistiin sekä Aamulehdessä että Lapin Kansassa. Tämä luku ei kerro koko totuutta sisältöyhteistyön laajuudesta, sillä osa kuvista julkaistiin toisessa lehdessä aineistoon kuuluvassa osiossa ja toisessa lehdessä osiossa, joka oli rajattu aineiston ulkopuolelle. Aamulehden aineistoon kuului 31 lehteä, joten yhdessä lehdessä julkaistiin keskimäärin yksi kuva, jossa esiintyy rodullistettuun vähemmistöön kuuluvaksi luokiteltava henkilö. Lapin Kansan aineisto oli 27 lehteä ja kuvien keskimääräinen esiintyvyys 0,7 kuvaa lehteä kohden. Juttuja, joiden yhteydessä kuvia julkaistiin oli yhteensä 20 kappaletta, ja yhden jutun yhteydessä julkaistiin keskimäärin 2,5 kuvaa, jossa esiintyi rodullistettuun vähemmistöön kuuluvaksi luokiteltava henkilö. Lapin Kansassa kuvia julkaistiin 12 jutun yhteydessä ja Aamulehdessä 18 jutun yhteydessä.

Yleisin osasto, jossa aineistoon valikoituneita kuvia julkaistiin, oli Aamulehdessä Kotimaan uutiset (18 kuvaa), kun taas Lapin Kansassa Kotimaan uutiset -osiossa julkaistiin tarkasteluajanjaksolla ainoastaan kaksi kuvaa, joissa esiintyi rodullistettuun vähemmistöön kuuluvaksi luokiteltuja henkilöitä. Lapin Kansan aineistossa yleisimmät kuvien julkaisuosastot olivat lehden Teema- ja Viikonvaihte-osiot (17 kuvaa). Osa sisällöistä julkaistiin Aamulehdessä Kotimaan uutiset -osiossa, mutta Lapin Kansassa Teema- tai Viikonvaihte-osiassa. Ero kuvien jakautumisessa Aamulehden ja Lapin Kansan julkaisuosastojen välillä on tilastollisesti merkittävä.

Julkaistujen kuvien takana oli yhteensä 18 eri valokuvaajaa. Lisäksi kuvituksessa oli käytetty viranomaisten julkaisemia kuvia, kuvapankkikuvia sekä arkistokuvia, joiden valokuvaajaa ei oltu nimetty. Näistä lähteistä peräisin olevia valokuvia aineistosta oli 20 prosenttia. 26 prosenttia julkaisuista kuvista oli kolmen valokuvaajan kuvaamia, mutta loput aineistoon valikoituneista valokuvista jakautuivat kuvaajien kesken tasaisemmin.

Yhden kuvaajan valokuvia julkaistiin keskimäärin noin 2,2 kappaletta.

Kansikuvassa rodullistetun vähemmistön edustaja esiintyi kaksi kertaa ja molemmilla kerroilla julkaisu oli Aamulehti. Aamulehdessä kuvien yleisin sijainti oli sivun marginaali (12 kuvaa), kun taas Lapin Kansassa kuvat olivat useimmiten sivujen pääkuvina (9 kuvaa). Kun luvut suhteuttaa analysoitujen kuvien määrään, Lapin Kansassa julkaistut kuvat olivat useammin sivujen pääkuvina kuin Aamulehdessä, vaikka pääkuvien lukumäärässä ei ollut merkittävää eroa. Muilta osin kuvien sijainnissa lehtien sivuilla ei havaittu tilastollisesti merkittäviä eroja.

4.2 Kvalitatiivinen sisällönanalyysi

Analyysin kohteeksi valikoituneista 50:stä uutiskuvasta 28:ssa henkilö määriteltiin etnisen alkuperänsä kautta. Näin toimittiin myös kahdessa jutussa, joissa henkilö oli toisen polven maahanmuuttaja. Rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä siteerattiin vain 13 jutussa, ja laajemmin heitä haastateltiin yhdeksässä jutussa.

Henkilön sukujuurien esiin tuominen asettuu kiinnostavaan kontekstiin, kun sitä verrataan valkoihoisten henkilöiden määrittelyyn. Henkilöiden paikallisuuden korostaminen on journalismissa tyypillistä, ja useimmissa alueuutisissa nostettiin esiin kuvissa esiintyvien henkilöiden siteet alueeseen esimerkiksi muodossa tamperelainen ja rovaniemeläinen tai, erityisesti ulkopaikkakunnilla asuvien kohdalla, Sodankylästä kotoisin oleva. Välillä aineistossa käytettiin sekä etnistä alkuperää korostavaa että paikallisuutta korostavaa määrittelyä samanaikaisesti.

Noin 56 prosentissa uutisista rodullistettujen vähemmistöjen edustajat määriteltiin siis heidän etnisen taustansa kautta, mutta ei aina: Esimerkiksi yhdessä Aamulehden gallup-haastattelussa haastateltavaksi oli valikoitunut rodullistetun vähemmistön edustaja ja häntä oli käsitelty neutraalisti, ilman viittauksia etniseen alkuperään. Lisäksi Aamulehti oli myös haastatellut neutraalisti kansainvälisen tyttöjenpäivän juttuunsa rodullistettuun vähemmistöön kuuluvaa lasta. Pienten lasten kohdalla viittauksista etniseen alkuperään

pitäydyttiin muutenkin. Toki on huomioitava, että otanta on pieni, sillä ainoastaan kolmessa uutiskuvassa esiintyi rodullistettuun vähemmistöön kuuluvia lapsia. Yhteensä tutkimuksen aineistossa neutraaleiksi määritellyjä uutiskuvia oli 7 kappaletta.

Toinen tärkeä tekijä, joka vaikutti henkilöiden määrittelyyn oli heidän yhteiskunnallinen statuksensa. Aineiston pohjalta voidaan todeta, että mitä korkeammassa asemassa henkilö oli, sitä todennäköisemmin hänen etnisyyttään ei korostettu. Tärkeää on huomioida kuitenkin, että kaikki yrittäjä, päällikkö, johtaja ja puheenjohtaja nimikkeillä määritellyt henkilöt olivat valkoihoisia. Tästä ei voida vetää johtopäätöksiä siitä, että journalistit tietoisesti välttelisivät rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvien, yhteiskunnallisesti korkeassa asemassa olevien henkilöiden haastattelemista, vaan se voi olla myös indikaattori siitä, että Suomessa tällaisessa asemassa olevia kyseisten vähemmistöjen edustajia on vielä vähän. Mediaesitykset syntyvät tekijänsä subjektiivisista kokemuksista käsin ja ne pitävät sisällään niin professionaalisia kuin kulttuurisia konventioita sekä lukemattomia tietoisia ja tiedostamattomia valintoja, joten emme voi kuitenkaan koskaan päätellä itse esityksistä, millaisten prosessien tuloksena ne ovat mediaan päätyneet. Pelkkiä uutiskuvia tarkastelemalla on myös mahdotonta arvioida, miten yleisö ne tulkitsee ja kokee. (Seppänen & Väliverronen 2013, 91.)

Kuvissa esiintyvien rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden yleisin määrittely oli rikoksesta epäilty, jonka kautta henkilö määriteltiin kuudessa kuvassa. Otanta-ajanjakso oli lyhyt, joten yksittäisten uutistapahtumien painoarvo oli suuri, eikä tästä voi vetää yleistettäviä johtopäätöksiä. Määrään vaikuttaa merkittävästi tarkasteluajanjaksolle osunut juttu, jossa julkaistiin Suomen poliisin kansainvälisesti etsintäkuuluttamien henkilöiden kuvat. Heistä neljä luokitellaan kuuluvaksi rodullistettuun vähemmistöön. Ajanjaksolle osui myös "Enoksi" kutsutun, lukuisista seksuaalirikoksista epäillyn henkilön oikeudenkäynti, ja hän esiintyi aineistossa kaksi kertaa. Hänet määriteltiin marokkolaiseksi, joka asuu Helsingissä. Toiseksi yleisin määrittely oli mielenosoittaja, joka löytyi kolmesta uutisesta. Muita määrittelyjä olivat: opettaja, lehdenjakaja, opiskelija, perheenisä, sporttileiriläinen, terapiarobottihylkeen kehittäjä, tjäreborgilainen, merimies, Intian myynnistä vastaava, liftari, jousiampuja, kirjailija, burjaattien missikilpailun voittaja ja muusikko.

Mikäli juttu kuului lifestyle-osioon ja käsitteli esimerkiksi perhe-elämää tai harrastuksia,

oli todennäköisempää, että henkilön etnistä taustaa korostettiin. Hyvä esimerkki tästä oli juttu turkkilais-suomalaiseksi määritellystä perheestä, joka oli vasta saanut esikoisensa. Perheenisän etnistä taustaa korostettiin, ja joko toimittaja tai perheenäiti oli omaksunut negatiivisen stereotypian, sillä jutussa erityisesti painotettiin, että perheenisä osallistuu aktiivisesti kodin hoitoon ja arjen pyörittämiseen. Kyseessä on malliesimerkki positiivisesta jutusta suhteessa negatiiviseen (kts. Gist 1990, 54 - 55). Neutraaleissa kuvituskuvin rodullistettujen vähemmistöjen edustajia ei esiintynyt, vaan kaikissa kuvituskuvin, joissa he esiintyivät, heidät määriteltiin jonkun tietyn etnisen ryhmän edustajiksi.

4.2 Tulokset

Tämän tutkimuksen tulokset kertovat, että suomalaisen median uutiskuvat piirtävät edelleen kuvaa Suomesta pääsääntöisesti valkoisena ja että rodullistettujen vähemmistöjen edustajat määritellään useimmiten ensisijaisesti heidän etnisen alkuperänsä kautta. Rodullistettujen vähemmistöjen edustajiksi luokiteltuja henkilöitä esiintyy huomattavan vähän suomalaisten sanomalehtien uutiskuvissa. Yli tuhannen kuvan aineistosta ainoastaan alle 5 prosentissa esiintyi rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvaksi luokiteltu henkilö. Tulokset ovat linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Tietyissä määrin voidaan myös todeta, että rodullistettujen vähemmistöjen uutisarvo on edelleen sidottu poikkeuksellisuuteen ja konflikteihin ja että rodullistettuja vähemmistöjä koskevaa uutisointia leimaa se, ettei se anna näiden vähemmistöjen edustajille mahdollisuutta käyttää omaa ääntään (Pietikäinen 2005, 4). Joka viides uutiskuva liittyi joko rikollisuuteen tai konflikteihin, ja rodullistettujen vähemmistöjen edustajia haastateltiin laajemmin vain alle joka viidennessä jutussa.

Tämän tutkimuksen valossa voidaan myös todeta, että jos kieli on kuviteltujen kansakuntien synnyn ytimessä (Anderson 2006, 206 - 207), sillä voidaan myös rajata henkilöt sen ulkopuolelle. Verbaalisilla eronteoilla on vaikea nähdä muuta funktiota kuin erojen korostaminen. Erityisen ongelmallisiksi koen nämä määrittelyt toisen polven maahanmuuttajien kohdalla. Toki, kuten aiemmin on todettu, pelkkiä mediaesityksiä

tarkastelemalla on mahdotonta saavuttaa sitä, mitä kaikkia valintoja niiden taakse kätkeytyy, ja määrittely voi olla myös kuvassa esiintyvän henkilön omaa itsemäärittelyä. Hän saattaa samaistua enemmän omia sukujuuriaan vaalivaan kuviteltuun kansakuntaan, joko siksi, että suomalaisuudessa hänelle anneta hänelle täysivaltaista, symbolista jäsenyyttä tai siksi, että hän kokee syvempää yhteyttä tähän toiseen kuviteltuun yhteisöön. Edellä mainittu Euroopassa asuvien rodullistettujen vähemmistöjen kokemaa syrjintää kartoittanut kyselytutkimus kuitenkin indikoi, että ainakin kyselytutkimukseen vastanneet henkilöt kokevat voimakasta yhteenkuuluvuuden tunnetta asuinvaltioonsa ja luottamusta sen instituutioihin. Tämä kokemus kuitenkin heikentyy merkittävästi, mikäli henkilö kohtaa arkipäiväisessä elämässään syrjintää tai rasismia (Second European Union minorities and discrimination survey 2017).

Sillä, miten asiat esitämme ja määrittelemme, on merkitystä. Siinä missä valokuvatkin niin antropologisesta näkökulmasta suomalaisuus on itsessäänkin vain sosiaalinen representaatio, tulkinta maailmasta. Suomalaisuus elää ihmisten mielissä kuviteltuna todellisuutena, ja kenenkään mieli ei ole vapaa kielen ja kulttuurin kuvien vaikutuksesta ilmiöiden tulkintaan. (Anttila 1993, 108 - 109.) Mediakuvat uusintavat jatkuvasti käsitystämme myös suomalaisuudesta ja siitä, mitä siihen hyväksytään kuuluvaksi ja mitä taas ei. Media tarjoaa edelleen rajallisesti samaistumisen paikkoja ja roolimalleja rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluville henkilöille. Roolimalleihin samaistuttavuuteen vaikuttavat ominaisuudet, jotka mediasisällön kuluttaja jakaa roolimalliksi tulkittavan henkilön kanssa, ja roolimallit vaikuttavat henkilön kokemuksiin hänen omista toimintamahdollisuuksistaan (Gist 1990, 58). Rodullistettujen vähemmistöjen edustajia, joita määriteltiin yhteiskunnallisesti merkittävän statuksen kautta, ei löytynyt, ja muutenkin heidän toimijuuttaan oli rajoitettu.

On kuitenkin todettava, että tutkimuksessa nousi esiin myös positiivisia tendenssejä. Kuukauden ajanjaksolla lehdissä esiintyi kaksi juttua, joissa ääneen pääsivät rodullistettujen vähemmistöjen edustajat ja joissa haastateltavat nostivat esille rodullistamisen traumaa, rodullistetuille vähemmistöille tarjottavaa rajoitettua toimijuutta, mediakuvastojen ja kulttuurituotteiden valkoisuuden normia sekä valkoisen kauneushanteen kritiikkiä. Nämä jutut oli tosin kirjoitettu toiseuttaen ja ne osoittivat kyvyttömyyttä reflektoida näiden henkilöiden kokemuksia median omaan osuuteen rakenteellisen rasismin uusintajana, mutta näyttää siltä, että suomalaisessa mediassa

tällaisia juttuja edelleen tarvitaan.

5. Pohdinta

5.1 Tutkimuksen arviointia

Tämän tutkimuksen aineisto oli kvantitatiiviseksi tutkimukseksi varsin suppea, eivätkä kaikki muuttujat olleet objektiivisesti todennettavissa, joten kvalitatiivisille menetelmille jäi enemmän sijaa kuin puhtaassa kvantitatiivisessa tutkimuksessa olisi toivottavaa. Myös aineiston rajausta julkaisuissa vain tiettyihin osa-alueisiin kyseenalaistaa sen validiteettiä. Lisäksi tutkijan subjektiviteetti saa aineiston analyysissä merkittävän aseman, sillä työn on suorittanut vain yksi ja sama henkilö. Validiteetin parantamiseksi aineisto tulisi esittää usealle eri käsittelijälle, jotta subjektiivisista tulkinnoista voitaisiin muodostaa yleistettäviä johtopäätöksiä (Bock, Isermann, Knieper 2011, 268).

Tutkimuksen ote on refleksiivinen. Tunnustan humanistisen ja feministisen tutkimustradition ja oman poliittis-ideologisen orientoitumiseni värittämän taustani, sekä myös sen, että valkoisena henkilönä teen tässä tutkimuksessa oletuksia ja arvioita henkilön rodullisuudesta pelkän kuvallisen representaation perusteella. Otan määrittelyvallan, joka perustuu ainoastaan omiin empiirisiin kokemuksiini ja jota tuen soveltuvan akateemisen tutkimuksen antamin käsittein ja välinein. Tämä määrittelyvalta pitäisi olla ainoastaan niillä, jolle se oikeasti kuuluu, eli näihin vähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä. Pysin kertomaan avoimesti sen, mihin arvioni perustuvat ja mitä fallasioita nämä tulkinnot voivat pitää sisällään. Siitä huolimatta oma tutkimukseni asettuu ei niin imartelevalla tavalla osaksi orientin ja oksidentin kahtijakoa tuottavia, orientalistisia tieteellisiä tekstejä (Said, 1978).

Joudun nojaamaan vahvasti stereotypioihin, mikä saattaa myös olla riittävä peruste kyseenalaistaa tämän tutkimuksen validiteettiä. Stereotyyppisen esityksen tarkoitus on esittää kohteestaan jotain, jonka samanlaisen kulttuurisen taustan omaavat voivat tunnistaa sille ominaiseksi ja joka erottaa sen muista stereotypioista. Stereotypia kuitenkin samalla luo yleistyksiä ja yksinkertaistaa esityksen kohdetta. (Hietala, Heinonen, Paasonen 2014,

269 - 270.) On mainittava, että tällainen monitasoisen, monimuotoisen ja monia ilmenemismuotoja saavan ilmiön tyypistäminen stereotyyppioihin, on lähellä prosessia, jolla kuvajournalistit ovat luoneet kuvituskuvia aina. Kuvajournalistit ja valokuvaajat pyrkivät löytämään jokin symbolisen kuvan, joka aiheuttaa oikean konnotaation ja saa mediakuluttajan liittämään tämän kuvan haluttuun kontekstiin. Niin absurdilta kuin se saattaa kuulostaa, niin negatiivisista stereotyyppioista on sekä haittaa että hyötyä. Negatiiviset stereotyyppit voivat olla rakentamassa vääristynyttä ja pelkistettyä kuvaa käsiteltävästä aiheesta, erityisesti mikäli vastaanottajalla ei ole käsiteltävästä aiheesta omakohtaista kokemusta, mutta samalla voimakkaat kärjistyksen voimat kiinnittävät huomion esimerkiksi rodullistettujen vähemmistöjen kokemaan syrjintään tai muihin heidän kohtaamiinsa haasteisiin (emt. 2014, 267 - 270).

5.2 Yhteenveto

Rasismi ja syrjintä tapahtuu kansakuntien sisällä, ei niiden ulkopuolella. Ne eivät niinkään oikeuta ulkomaisia sotia kuin kotimaista sortoa ja hallintaa (Anderson 2007, 212). Kuten aiemmin on todettu, median representaatiot eivät yksistään selitä rodullistettuihin vähemmistöihin kohdistuvaa rakenteellista syrjintää. Ne kuitenkin omalta osaltaan muokkaavat ja uusintavat stereotyyppioita ja ihmisten käsitystä heidän toimintamahdollisuuksistaan sekä joko lisäävät tai heikentävät yhteisöllisyyden kokemusta.

Medioituneessa yhteiskunnassa, jossa institutionalisoitunut media toimii edelleen merkittävänä agendan asettajana ja portinvartijana, sen soisi toimivan enemmänkin kansaa yhdistävänä kuin erottavana voimana (Pietikäinen 2005, 4.). Olisi naivia väittää, että pelkästään median vinoumien läpivalaiseminen ja korjaaminen sekä sen myötä tasapuolisempi rodullistettujen vähemmistöjen esittäminen mediassa voisi riittää muuttamaan yhteiskunnan tasa-arvoiseksi. Huspand & Downing (2005) argumentoivat: "Etuoikeuksia ylläpitävät rakenteet eivät sula itsestään, vaikka ne tuotaisiin päivänvaloon." Se voi kuitenkin olla tehokas muutoksen katalysaattori.

Emily Drew (2011) tutki 28 amerikkalaista suurta sanomalehteä, jotka käynnistivät laajoja

rasismin vastaisia ohjelmia, joiden tavoitteena oli paljastaa rakenteellinen rasismi heidän omilla levikkialueillaan. Nämä ohjelmat tarkoittivat käytännössä laajojen juttukokonaisuuksien tuottamista, joissa käsiteltiin rodullistettujen vähemmistöjen kohtaamaa implisiittistä ja eksplisiittistä syrjintää kaikilla yhteiskunnan eri tasoilla - aina paikallispolitiikasta terveydenhuoltoon ja sosiaalitoimesta työmarkkinoihin. Tutkija havaitsi, että tämänkaltainen intentionaalinen toiminta pakotti journalistit katsomaan kriittisesti myös heidän omien työtapojensa etiikkaa rodullisuuden näkökulmasta sekä median roolia rasismin ja segregaaation synnyssä. Tutkitut toimitukset joutuivat kääntämään katseen omiin toimituskäytäntöihinsä ja siihen, miten ne ylläpitävät ja uusintavat syrjiviä rakenteita. Aihetta käsiteltiin myös julkisesti lehtien sivuilla, ja tämä prosessi näkyi muutoksina myös toimittajien omissa työskentelytavoissa ja toimituskäytännöissä. Näihin projekteihin osallistuneet toimittajat refleктоivat rodullisuuden näkökulmasta muun muassa noudattamiaan uutiskriteerejä, tapojaan kehystää journalistiset tuotokset sekä lähteiden käyttöään. Samalla he oppivat tiedostamaan oman taustansa vaikutuksen sisällöntuotantoon. Drew'n mukaan kyse oli juurikin, Husbandin ja Downingin (2005) sanoin, piilotetun tuomisesta päivänvaloon:

Tekemällä rodullisen epätasa-arvon ja rotujen suhteet näkyviksi (sic) sekä poistamalla ne näkymättömän ja itsestäänselvyyden alueelta, uutisten tuottajat sitoutuivat mediaprojekteihin, jotka vahvistivat heidän antirasistista tietoisuuttaan(...). Tämä tietoisuus muutti heidän "normaaleja" professionaalisia toimintatapojaan eli päätöksentekoa siitä, mistä aiheista uutisia tuotetaan ja miksi, ja miten näitä aiheita käsitellään. (Drew 2011, 368.)

Vaikka ohjelmat synnyttivät toimituksiin uuden, kriittisesti tiedostavan toimittajajoukon, monissa tutkituista sanomalehdistä muutokset jäivät kuitenkin lyhytaikaisiksi. Lehtien omistajamuutokset sekä aikataulupaineet ja hektisyys hukuttivat alleen jalot tavoitteet vuosien saatossa, ja useimmiten muutos jäi lähinnä toimittajien sisäiseksi ihanteeksi, joka ei saanut instituution tukea. Drew'n lanseeraaman antirasistisen journalismin vakiinnuttamiseksi vaadittaisiinkin riittävästi resursseja, ennen kaikkea aikaa ja pitkäjänteisyyttä, jotta käytännöt saataisiin vakiinnutettua pysyväksi osaksi toimitusten toimintatapoja. Yhteisöllisyyden lisäämiseksi monimuotoisemmassa Suomessa journalistit voisivat nostaa esille esimerkiksi vähemmistökielillä tuotettujen julkaisujen tärkeinä pitämiä teemoja ja tavoitteita, joita ovat muun muassa vähemmistöjen kielelliset oikeudet,

kulttuurisen tarinan jatkuvuus ja historiallinen asema sekä vähemmistöihin kohdistuvan poliittisen päätöksenteon käsittely (Vincze & Holley 2013, 65).

Tämä tutkimus pyrkii omalta osaltaan tuomaan esiin niitä rakenteellisen syrjinnän muotoja, joita sosiaalustumme olemaan näkemättä. Mediajulkisuus on instituutio, vallankäyttäjä, merkittävä osa modernia elämää ja tärkeä identiteetin rakentumisen paikka. Se on myös paikka, jossa voidaan antaa ääni heille, joita ei kuulla, ja näkyvyyttä heille, joita ei nähdä. Media voi tarjota rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluville ihmisille mahdollisuuksia tulla osaksi suomalaisuutta omalla tavallaan, ei vaatien oman kulttuuri-identiteetin hylkäämistä, vaan heidän omilla ehdoillaan. Se voisi mahdollistaa yhteiskunnan, jossa kaikki sen jäsenet voisivat kokea olevansa osa samaa kuvitteellista yhteisöä, jota kutsumme suomalaisuudeksi.

6. Lopuksi

6.1 Jatkotutkimus

Tämä tutkimus on vain pintaraapaisu aiheeseen, joka vaatisi useammat eri mediatyypit kattavaa kvantitatiivista tutkimusta, jossa olisi myös ajallisen muutoksen mittaamiseen pyrkivä ulottuvuus. Median visuaalinen järjestys muodostuu niin monista muistakin elementeistä kuin uutiskuvista, että tarkastelualan laajentaminen olisi välttämätöntä kattavan kokonaiskuvan saavuttamisen kannalta. Visuaalisten aineistojen analyysia tärkeämpää olisi kuitenkin selvittää, mistä rodullistettujen vähemmistöjen saama vähäinen näkyvyys johtuu. Katse olisikin syytä suunnata toimituksiin. Uutiskuvien ottaminen on journalistista työtä, josta huolehtivat yleensä professionaaliset valokuvaajat. Valokuva on todennäköisesti ollut usean ihmisen käsittelyssä ennen päätymistään lehden sivuille. Näitä kaikkia henkilöitä sitovat journalistiprofession liittyvät julkilausumattomat sopimukset (Seppänen, 2001, 35). Olisi syytä tutkia kriittisesti rodullistamisen näkökulmasta niitä konventioita, jotka ohjaavat niin kuvajournalistien kuin kirjoittavien toimittajienkin työskentelyä, sekä selvittää, pohditaanko monimuotoisuuden ja henkilöiden tasapuolisen kohtelun tärkeyttä aktiivisesti niin haastateltavia kuin kuvauskohteitakin valittaessa.

Lisäksi olisi tärkeää tutkia, minkälaisia lähteitä suomalaiset journalistit käyttävät etsiessään uutisaiheita ja kuinka monimuotoisia nämä verkostot ovat. Toimitusten lisäksi katse olisi hyvä suunnata myös mediakuluttajiin ja erityisesti siihen, miten nämä representaatiot vaikuttavat ihmisten asenteisiin rodullistettuja vähemmistöjä kohtaan. Syventävää kuluttajatutkimusta tarvittaisiin esimerkiksi sen selvittämiseksi, missä määrin myös positiivisiksi tarkoitetut uutiset tulevatkin vahvistaneeksi rodullistettuihin vähemmistöihin kohdistuvia negatiivisia stereotyyppioita.

Lehdistössä työskentelevät kuvajournalistit useimmiten kuvaavat uutiskuvat ns. ad hoc -tarpeeseen ja toimituksen tekemät aihevalinnat sitovat heidän kätensä tietyssä määrin, joten aihetta tulisi tarkastella koko journalistisen työprosessin näkökulmasta. Yksi kiinnostava muuttuja ovat kuitenkin käytettävät kuvituskuvat. Toimitusjärjestelmistä ja kuvapankeista haettavat kuvituskuvat merkitään asiasanoin ja olisikin tärkeää selvittää, mitä asiasanoja eri kuviin liitetään. Löytyykö esimerkiksi kuva rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvista lapsista vain lapset-asiasanan, ei maahanmuuttaja-asiasanan alta? Näinkin pienellä, praktikaalisella asialla on merkitystä, kun pohdimme suomalaisessa mediamaisemassa muodostuvia visuaalisia järjestyksiä, jotka määrittävät sitä, mitä näytetään ja mikä saa jäädä näyttämättä. Visuaaliset järjestykset ovat aina inhimillisen toiminnan tulosta (Seppänen 2001, 35).

Kirjallisuus

Abraham L. & Appiah O. 2006. Framing News Stories: The Role of Visual Imagery in Priming Racial Stereotypes. *The Howard Journal of Communications*, Vol. 17(3), 183 - 203.

Alitolppa-Niitamo A. Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa: *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Toim. Martikainen T., Haikkola L. 45-64. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Anttila, J. 1993. Käsitteet suomalaisuudesta - traditionaalisuus ja modernisuus. Teoksessa: *Mitä on suomalaisuus?* Toim. Seppo Korhonen. 108 - 134. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.

Bock, A., Isermann, H. & Knieper, T. 2011. Quantitative content analysis of the visual in *The SAGE Handbook of Visual Research Methods*. Toim. Margolis E. & Pauwel L. 265 - 282. London: Sage Publications Ltd.

Castells, M. 1997. *The Power of Identity*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Dimbleby, R. & Burton G. 1992. *More than words: An introduction to communication*. 60 - 65. New York: Routledge.

Dixon, T. 2008. Crime News and Racialized Beliefs: Understanding the Relationship Between Local News Viewing and Perceptions of African Americans and Crime. *Journal of communication*. Vol.58(1), 106 - 125.

Drew, E. 2011. Coming to Terms with our Own Racism: Journalists Grapple with the Racialization of their News. *Critical Studies in Media Communication* Vol. 28(4), 353–373

Foucault, M. 1988. *Madness and civilization. A history of insanity in the age of reason*. New York: Vintage Books.

- Giddens, A. & Sutton, W. 2013. Anthony Giddens: Sociology. Malden: Polity Press.
- Gist, M. 1990. Minorities in Media Imagery A Social Cognitive Perspective on Journalistic Bias. *Newspaper Research Journal*, Vol. 11(3), 52 - 63.
- Goffman, E. 1974. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Lebanon: Northeastern University Press.
- Haikkola, L. Etnisyys, suomalaisuus ja ulkomaalaisuus toisen sukupolven luokittelussa. Teoksessa: *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Toim. Martikainen, T., Haikkola, L. 219-238. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.
- Hall, S. 1997. The work of representation. Teoksessa: *Representation. Cultural representations and signifying practices*. Toim. Hall, S. 13 - 74. London: Sage Publications Ltd.
- Hietala, V. & Heinonen, Y. & Paasonen, S. 2014. Teoksessa: *Taide, kokemus ja maailma - risteyksiä tieteiden väliseen taiteiden tutkimukseen*. Toim. Heinonen, Y. 269–270. Turku: Utukirjat.
- Hoerder, D. 2002. *Cultures in contact. World migrations in the second millenium*. London: Duke University Press.
- Hogg, M. 1996. Intragroup processes, group structure and social identity. Teoksessa: *Social groups and identities: Developing the legacy of Henri Tajfelpp*. Toim. Robinson W. 65–93. Oxford: Butterworth–Heinemann.
- Holt, F., Ellithorpe, M. & Ralston, R. 2017. So Why Do You Think That Way?: Examining the Role Implicit Attitudes and Motivation Play in Audience’s Perception of a Racially Charged Issue. *Media Psychology*. Vol. 20(4), 584-606.
- Kivijärvi A., Honkasalo V. 2010. Monikulttuuristen nuorten ja nuorisotyöntekijöiden tulkintoja rasismista. Teoksessa: *Maahanmuutto ja sukupolvet toim*. Martikainen T.,

Haikkola L. 257 - 272. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Knobloch-Westerwick S., Appiah O. & Alter S. 2008. News Selection Patterns as a Function of Race: The Discerning Minority and the Indiscriminating Majority. *Media Psychology*. Vol. 11, 400–417.

Krippendorff, K. 2004. *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. California: Sage Publications, Inc.

Lammenranta M. 1993 *Tietoteoria*. Helsinki: Gaudeamus.

Lepola, O. 2000. *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Löwstedt A., Mboti N. 2017. Media racism: Beyond modernity and postmodernity, *International Journal of Media & Cultural Politics*. Vol. 13(1&2). 114 - 130.

Mills, C. 1997. *The racial contract*. New York: Cornell University Press.

Myrdal, G. 1944. *An American dilemma*. New York: Harper & Brothers.

Mäntymaa, J. 2016. *Uutiskuvien uhkavuosi: Euroopan pakolaiskriisin ja Suomen talouskriisin uutisointi Helsingin Sanomissa vuonna 2015*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto 2016.

Perälä, A & Niemi, M. 2018. Asylum Seekers Arrived, Elites Occupied the Air: Topics and Interviewees in YLE's Magazine Programmes During the "Asylum-Seeker Crisis". *Nordicom Review*, Vol. 39(2), 79 - 93.

Pietikäinen S. 2005, Representation of ethnicity in journalism. *Nordicom Review*. Vol.26(2), 17 - 33.

Punyanunt-Carter, N. 2008. The perceived realism of African American portrayals on television. *Howard Journal of Communications*. 19, 241–257.

Santa Ana, O. 2002. *Brown tide rising: Metaphors of Latinos in contemporary American public discourse*. Austin: University of Texas Press.

Scheff, T. 1994. Emotions and Identity: A theory of ethnic nationalism. *Toim. Calhoun*. 277 - 303.

Seppänen, J. 2001. *Katseen voima - Kohti visuaalista lukutaitoa*. Jyväskylä: Vastapaino.

Seppänen, J. 2005. *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Tampere: Vastapaino.

Seppänen, J., Väliverronen, E. 2013. *Mediayhteiskunta*. Tallinna: Vastapaino.

Tajfel, H., & Turner, J. 1979. An integrative theory of intergroup conflict. *Teoksessa: The social psychology of intergroup relations*. Toim. Austin G. & Worchel S. 94–109 Monterey: Brooks–Cole.

Tatum, B. 1997. *Why are all the black kids sitting together in the cafeteria?* New York: Basic Books.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Vincze, L., Holley, P. 2013. Making News Between Cultures: Ethnolinguistic Identity and Journalism in Four Minority Language Daily Newspapers. *Communication reports*. Vol. 26 (2), 61-72.

Wood, K. 2012. *Žižek: A Reader's Guide*, Oxford: John Wiley & Sons.

Žižek, S. 1997. Multiculturalism or the cultural logic of multinational capitalism?, *New Left Review*, September–October, 1 - 225.

Muut lähteet

Aamulehti ottaa käyttöön sukupuolineutraalit tittelit - eduskunnan puhemies on jatkossa puheenjohtaja 16.09.2017 (viitattu 25.09.2019.): <https://www.aamulehti.fi/a/200395971>

Helsingin Sanomat 13.11.2019 "On nöyryyttävää saada rahaa tekemättä mitään", sanoo Mustafa Abdoulameer - tutkimus kertoo, miten Suomi ajaa turvapaikanhakijoita elämään sosiaaliturvan varassa (viitattu 20.12.2019.): <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006306048.html>

Leif Hagertin blogikirjoitus. Ihmisoikeusliitto. Julkaistu 10.09.2018 (viitattu 22.11.2019.): <https://ihmisoikeusliitto.fi/varokaa-mustalaista-rasismi-aiheuttaa-traumaperaista-stressia/>

Ruskeat tytöt -media (viitattu 20.12.2019): <https://www.ruskeattytot.fi/media>

Second European Union minorities and discrimination survey, 2017. 39-40, 42 (viitattu 20.10.2019);
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-eu-midis-ii-main-results_en.pdf

Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Technical Report, 2017. 31 - 32. (viitattu 20.10.2019): https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-eu-midis-ii-technical-report_en.pdf

Tilastokeskus. Syntymäperä taustamaanosittain alueittain 1990-2018 (viitattu 25.9.2019):
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ru.px/

Yle 2017. Yleisradion strategia (viitattu 07.11.2019):
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/10/24/ylen-strategia>